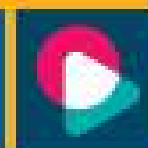

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

Ірина Цєпова
Лариса Тимченко
Маріанна Коченгіна

НАВЧАННЯ
БЕЗ МЕЖ

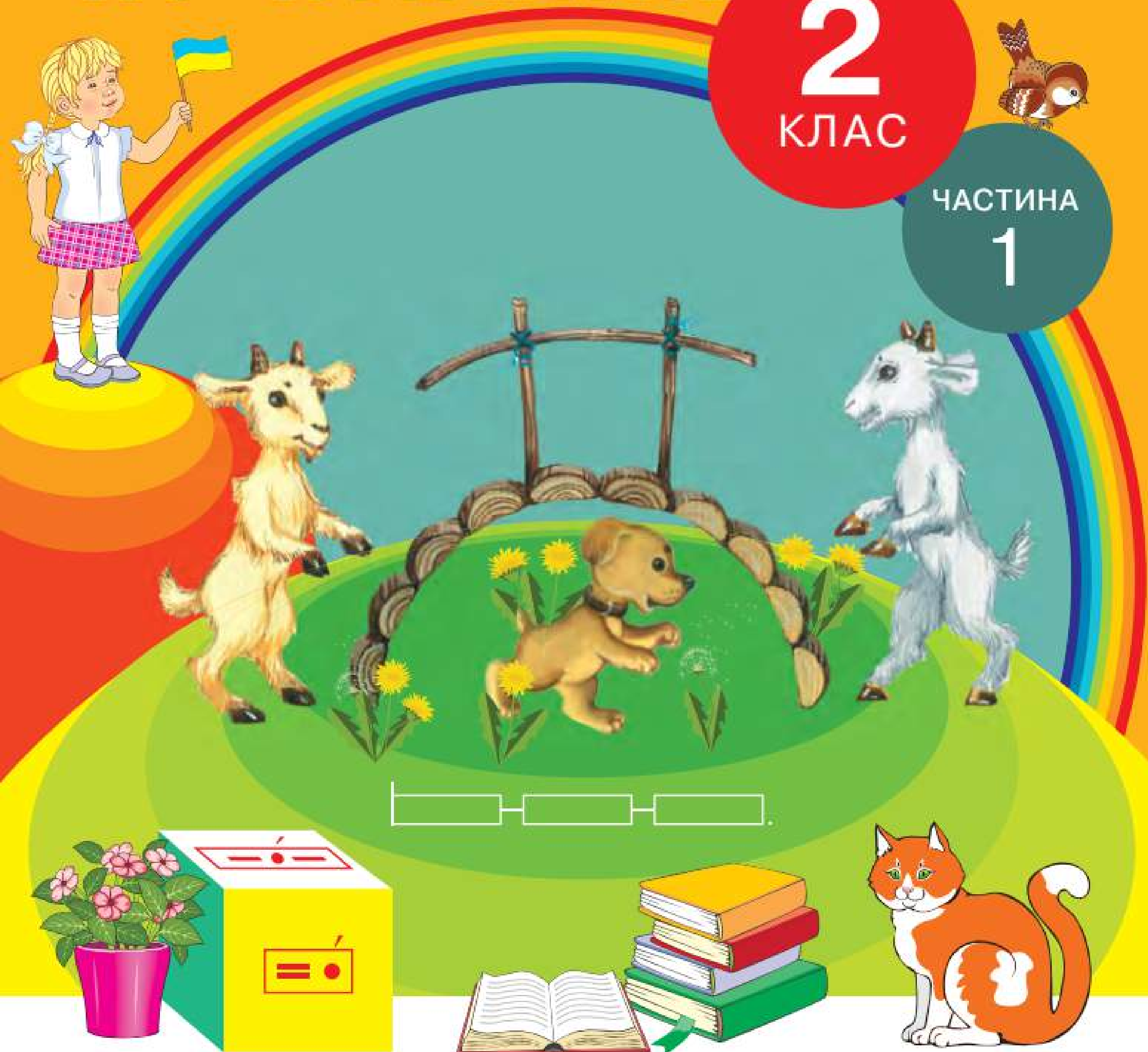
УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

2

КЛАС

ЧАСТИНА

1

Проект підручника видавництва "Ранок"

**Державний
Прапор
України**

**Державний
Герб України**

Державний Гімн України

Слова Павла Чубинського
Музика Михайла Вербицького

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Ірина Цєпова
Лариса Тимченко
Маріанна Коченгіна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Частина 1

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

rnk.com.ua/109896
Інтерактивний електронний
додаток до підручника

Київ • Харків
Видавництво «Ранок»
2025

Зміст

Розділ 1. Повторюємо те, чого навчилися в 1 класі

Здрастуй, Школо!	6
Проект 1. Казки народів світу	14
Навчаємося читати з правильною інтонацією та паузами	17

Розділ 2. Мова і мовлення

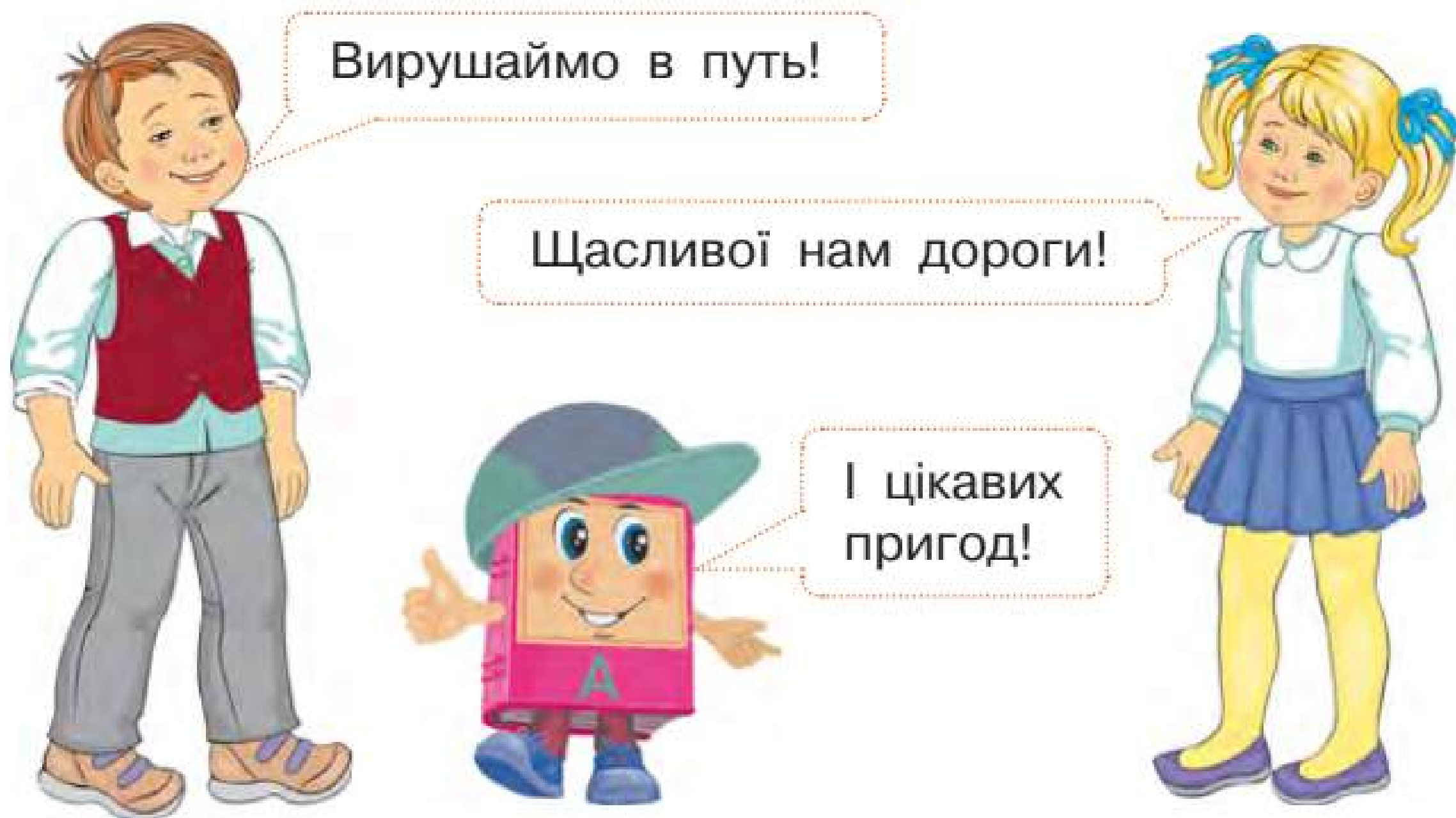
Дізнаємося більше про свою країну	20
Для чого людям потрібна мова?	20
Казок країна чарівна	24
Навчаємося розрізняти усне і писемне мовлення	24
Читаємо за особами й розігруємо діалоги	26
Яке мовлення називають діалогом?	26
Опановуємо техніку мовлення	31
Як жести та міміка допомагають нашому мовленню	34
Навчаємося по-доброму ставитися до інших	36
Добре слово дорожче багатства	38
Навчаємося допомагати іншим	38
Звертаємося з проханням, дякуємо	41
Навчаємося вибачати і вибачатися	42

Розділ 3. Досліджуємо звуко-буквений склад слів

Звуки навколо нас	44
Із чого складаються слова	44
Правильно вимовляємо звуки в словах	47
Читаємо дитячі українські журнали	54
Чи вміємо ми користуватися алфавітом	54
Голосні звуки і букви, що їх позначають	56
Коли букви я, ю, є позначають два звуки	60
Поділяємо слова на склади.	
Переносимо слова з рядка в рядок	67
Новорічні казки	70
Визначаємо наголошені й ненаголошені склади і звуки	70
Приголосні звуки і букви, що їх позначають	76
Дзвінкі й глухі приголосні звуки	76
Тверді й м'які приголосні звуки	80
Позначаємо м'якість приголосних на письмі	80
Позначаємо подовжені м'які приголосні звуки на письмі	85
Позначаємо на письмі звук [й]	87
Мандруємо казками світу	92
Вчимося писати слова з апострофом	92

Вітаємо вас, наші маленькі друзі!

Ви вже багато знаєте, умієте читати і писати. Але на вас чекає новий шлях у Країну Знань. Підручник-співрозмовник розкриє перед вами інші таємниці української мови. Ознайомить із цікавими творами, навчить думати, співпрацювати, висловлювати свої думки і прислухатися до думок інших. Разом із вами Країною Знань будуть мандрувати Оленка і Петрик. А ще порадник і вірний помічник — Дивослово.

Умовні позначення

	— послухай		— творче завдання
	— прочитай		— навчальна інформація
	— розкажи		— спиши
	— робота в парі або в групі		

Крилата школа

На світанку вулицею міста,
Де шумлять про зиму явори,
З рюкзаками, як парашутисти,
Поспішають юні школярі.

Наша рідна школа біля гаю
Схожа на літак-аероплан.
Цей літак щоранку вирушає
До Країни творчості і знань.

Опадає з кленів жовте листя
На кущі калини, мій рюкзак.
Осінь у червоному намисті
Проводжає літо на літак.

Анатолій Качан

РОЗДІЛ 1. Повторюємо те, чого навчилися в 1 класі

Здрастуй, Школо!

- 1 Розглянь малюнок. Вислови припущення, що відбувається на лісовій галявині.

- 2 Слухай і читай.

Смачна школа

Якось Їжак запропонував зробити в лісі школу.
— Це буде не просто школа. А смачна школа, — сказав Їжак.
Лісові мешканці зраділи.
— Я розповім усім малюкам, як збирати мед! — вирішила Бджілка.
— Я поясню звірятам, чому мед такий корисний, — сказав Ведмедик.

— А я навчу всіх збирати ягоди та горіхи. А потім — їх рахувати: дві ягідки та один горіх. Скільки всього? — за-торохтіла Білка.

— Тоді я розкажу, як спекти солодкий смачний пи-ріг, — запропонував Зайчик.

— Ну а я розповім малюкам про гриби нашого лісу, — сказав Їжак.

Звірятам сподобалась Смачна школа. І кожен обрав собі урок до смаку.

Ганна Макуліна

- Як ти розумієш вислів «І кожен обрав собі урок до смаку»?

1. Спиши останнє речення. Постав наголос у словах.

2. Випиши з тексту:

- одне слово, у якому кількість звуків і букв однакова;
- одне слово, у якому звуків більше, ніж букв;
- одне слово, у якому звуків менше, ніж букв.

3 Слухай і читай.

Читацький фітнес

Якось до Смачної школи завітали Вовк і Лисиця. Вони були тренерами з фітнесу для лісових звірів — їжака Жака, кабана Бана, оленя Оня, куниці Ниці, борсучихи Хи-хи, ведмедиці Едми.

Вовк і Лисиця розповіли маленьким учням та учени-цям Смачної школи про фітнес.

— Фітнес — це фізичні вправи та танці, які допома-гають бути здоровими, мати гарну фізичну форму. Фітнес запобігає виникненню різних хвороб, — почав розповідь Вовк.

— А чи знаєте ви, що означає вислів «мати гарну фізичну форму»? — запитала Лисиця.

— Я знаю! Я знаю! Я знаю! — застрекотіла сорока

Рока. — Гарна фізична форма — це красивий модний одяг: футболка та штани.

— А я думаю, що гарна фізична форма — це коли кожного дня з ранку до вечора стрибаєш, лазиш по деревах, збираєш гриби та жолуді, граєшся з друзями і не втомлюєшся, — поділилася своїми думками білочка Гілочка.

— Правильно, Гілочко, — сказала Лисиця.

Вовк продовжував:

— Для того, щоб заняття фітнесом мали результат, важливо, щоб ці заняття були постійними. А ще важливо правильно харчуватися.

Лисиця запропонувала:

— Звірятка, я зараз буду показувати картки з надрукованими словами, які називають корисну та не дуже корисну для здоров'я їжу. Коли побачите картку з назвою корисної їжі, читайте всі разом уголос. А коли на картці буде назва шкідливої їжі, плескайте в долоні.

І Лисиця почала демонструвати картки зі словами:

Усі звірята разом дружно уголос читали картки зі словами «ЯБЛУКО», «ЛИСТЯ САЛАТУ», «ГОРІХИ», «ЯГОДИ», «МОРКВА» і плескали в долоньки, коли Лисиця показувала картки зі словами СОЛОДКІ ГАЗОВАНІ НАПОЇ», «ЧИПСИ», «ЖУВАЛЬНІ ЦУКЕРКИ». Лише маленьке мишенятко Шеня не читало слова на картках, а тільки плескало в долоні.

— А чому ти не читаєш слова? — запитав Вовк у Шені.

— А я ще не вмію читати. Ніяк не можу навчитися, — відповів Шеня.

— А як ти вчишся читати? Коли ти тренуєшся читати? — поцікавилась Лисиця.

— Я не тренуюсь. Я ж не вмію, — пояснив Шеня.

— Хто ще не зовсім добре читає? — звернувся до звірят Сmachної школи Вовк.

— Я! І я! І я! — декілька звіряток підняли лапки.

— У мене є ідея! Влаштуймо тренування з читання! — запропонувала Лисиця.

— Читацький фітнес! — підхопив ідею Вовк.

— Це буде добре! Ми будемо займатися читацьким фітнесом! — зраділи маленькі лісові школярики та школярочки.

Відтоді в Сmachній школі звірятка щодня займалися читацьким фітнесом.

Ганна Макуліна

Дівчатка та хлопчики! Пропонуємо і вам долучитися до читацького фітнесу.

4 Читай уважно.

мак
смак

смак
смайлик

гриби
пироги

їжак Жак
кабан Бан
олень Онь

куниця Ниця
борсучиха Хи-ха
ведмедиця Едма

сорока Рока
білочка Гілочка
мишенятко Шеня

ліс
мед
лис
гриб
смак
вовк
слон

білка
бджілка
зайчик
фітнес
гриби
школа
мишеня

горіхи
пироги
ведмедик
сорока
лисиця
урок
ягоди

5 Крокуй сходами угору, читай слова.

КО
РИ
СНА

СО
ЛОД
КИЙ

ФІ
ЗИ
ЧНА

6 Спускайся сходами вниз, читай слова.

ХАР
ЧУ
ВА
ТИ
СЯ

ТРЕ
НУ
ВА
ТИ
СЯ

7 Які слова сховалися?

кулаберіаокеурокасяди
тіпрокіузблуждзвіряткадлонегим
жлетфікурмтиформавукимсчо
пашерубравтгрибгруфвакторін

8 Прочитай вірш Оксани Луцевської.

Літо

Літо прострибало жабкою,
метеликом.

Літо пробігло мишкою,
проповзло мурашкою.

Літо проквітло квіткою,
пристигло ягодою.

Літо проплюскотіло річкою,
прокрапало дощиком.

Літо пропахло травною,
просюрчало цвіркуном.

І сховалося літо від мене
під жовтий кленовий листочок.

1. Як ти розумієш речення «Літо прострибало жабкою, пролетіло метеликом»?

2. Випиши з вірша:

- два слова, що називають предмети (живі істоти);
- два слова, що називають дії;
- два слова, що називають ознаки предметів.

3. На які питання відповідає кожна пара слів? Постав у словах наголос

9 Прочитай текст.

У кожної людини є Батьківщина. Це країна, де вона народилася й живе. Твоя Батьківщина — Україна. Це велика європейська держава. Вона розташована в центрі Європи. В Україні живуть прекрасні, працьовиті люди. Окрім українців, тут мешкає багато людей інших національностей.

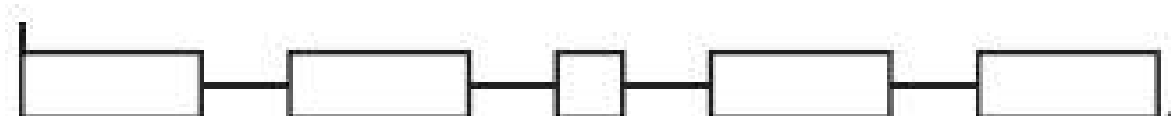
Державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України і Державний Гімн України. Державною мовою в Україні є українська мова.

Україна славиться багатою історією, щедрою природою, незорими степами і родючими полями. Є в нас і повноводні річки, й безкраї ліси, й високі гори. Найбільша річка України — Дніпро. Вона тече з півночі нашої країни на південь і впадає в Чорне море. Захід нашої Батьківщини прикрашають казкові гори Карпати. У кожній області України є місця, які вражають, захоплюють і назавжди залишаються в пам'яті людей, які там побували.

- Де розташована Україна?
- Які державні символи має наша країна?
- Чим славиться Україна?
- Яка річка є найбільшою в Україні?
- Як називаються гори на заході нашої країни?
- У якій області України мешкаєш ти?
- Що ще ти знаєш про свою Батьківщину? Розкажи, чим славиться твоя область.

1. Поясни, чому в тексті деякі слова записані з великої букви.
2. Спиши перших три речення. Вертикальною лінією поділи слова першого речення на склади.
3. У першій частині тексту знайди речення, побудоване за такою схемою. Запиши його.

Склади ще одне речення, яке б відповідало цій схемі.

10 Прочитай українську народну казку.

Лисиця та рак

Біжить лисичка полем. Добігає до річки, аж дивиться — рак виліз з води на камінь та клешні точить, щоб гостріші були.

— Здоров був, раче! — каже йому лисичка. — З тим днем, що сьогодні! Це ти, мабуть, до косовиці* готуєшся, що клешні об камінь гостриш?

Поздоровкався рак та й каже.

— Я клешнями роблю те, що ти зубами; так треба, щоб гостріші були.

А лисичка тоді йому.

— Тепер я бачу, чого з тебе люди сміються, розказуючи, як ти сім літ по воду ходив, та й ту на порозі розлив! Як його ходити у світі, коли на ногах зуби? Признайся, що таки правду люди говорять про тебе!

— Може, колись теє й правдою було, та тепер брехнею стало! Ось коли хочеш, то побіжімо наввипередки. Я тобі ще на один скік уперед ходу дам. Біжімо до тієї осички, що стоїть онде на узліссі.

— Як так, то й так, — каже лисиця.

Повернулась до лісу, стала на один скік уперед проти рака та й дожидає, коли той звелить бігти. А рак, учепившись клешнями за лисиччиного хвоста, підобгав усі вісім своїх ніг та й гукнув.

— Но!

От лисичка і подалась вподовж поля. Добігає до осики, повернулась, щоб подивитись, а де той рак чимчикує, аж чує позад себе.

— Та й забарилась ти, лисичко! Я вже і на осику лазив, усе визирав, чи скоро ти прибіжиш.

* Косовиця — час, коли косять та збирають траву.

Дуже здивувалась лисичка, аж рота роззявила.

— Чи то ж видано! — каже.

І більш не сміялася з рака.

- Чому рак точив клешні?
- Як лисиця насміхалася з рака?
- Як ти розумієш слово «чимчикує»?
- Над чим спонукає замислитися ця казка?

1. До поданих слів добери такі, що відрізняються першим звуком. Пари слів запиши.

рак — ...

ліс — ...

вода — ...

зуби — ...

2. Спробуй розповісти казку від імені рака або лисиці.

З давніх-давен кожен народ створював свої **казки**. У цих казок не було єдиного автора. Тому й назвали їх **народними**.

З-поміж народних казок вирізняють казки про тварин, героїко-фантастичні та побутові. Народні казки вчать кмітливості, чесності, доброти, сміливості.

У народів, які мешкають в Україні, теж є свої казки.

- Які народні казки знають і розповідають у твоїй родині?

Проект 1. Казки народів світу

1. Визначте в класі, які народні казки вам було б цікаво прочитати. Про які народні казки ви хочете розповісти своїм однокласникам/однокласницям?
2. Об'єднайтесь у групи, читайте й обговорюйте казки про тварин. Можливо, що хтось із вас захоче підготувати проект самостійно. Це теж дуже добре!
3. Подумайте, яким чином ви будете знайомити ваших однокласників/однокласниць з народними казками, які ви обрали. Це може бути виставка книжок,

інсценізація, виразне читання уривків тощо. Бажаємо успіхів!

- 11** Прочитай незвичайні казки, казки-зірочки, які вигадав автор Геннадій Меламед.

Як з'явилися казки-зірочки

Несла якось бабуся Черепаха своєму онучкові Черепашику казку в торбинці. Йшла Черепаха, йшла, а казка тим часом уся розсипалась, і на маленькі зірочки перетворилась. Розкрив Черепашик торбинку — аж тут налетів сильний вітер, видув зірки з торбинки й розніс їх по всьому світі. І кожному, хто знайшов зірку, дісталася маленька казочка. Отак і з'явилися казки-зірочки.

Як вийшло, що риби не розмовляють

Давно колись один розумний Пінгвін зробив з айсберга велетенську гору морозива і поплив на ній у теплі краї, щоб пригостити морозивом тамтешніх мешканців. Але поки він плив, риби відкушували від гори шматки й шматочки. Через те в них почалась ангіна і зник голос. Відтоді риби й не розмовляють.

Як Мишеня на Місяці побувало

Одне Мишеня мріяло на Місяці посидіти та пісеньки поспівати. Аж тут дощик пустився. Сховалося Мишеня в нірку, а коли ввечері дощ скінчився, вийшло на небо подивитися, Місяцем помилуватися. Раптом бачить — ось де він, Місяць: прямісінько під ногами, в калюжі блищить.

Зраділо Мишеня й сіло в калюжу. Посиділо, пісеньку заспівало та й пішло додому спати. А потім розповідало, що Місяць мокрий!

- Які картини ви уявляли, коли читали ці казки-зірочки?
 - Які моменти в казках-зірочках викликали усмішку?
1. Випиши з казок по одному слову, які відповідають на питання *хто?*, *що?*, *яка?* (або *який?* чи *яке?*), *що робить?*.
 2. Випиши спочатку слово, у якому один склад; потім — слово, у якому два склади; далі — слово, у якому три склади. Постав наголос.
 3. Випиши з казок за власним бажанням два будь-яких речення.

Казки, у яких є автор, називають **авторськими** казками. Казки-зірочки — авторські казки. Їх створив Геннадій Меламед.

Хотілося б ще навчитися краще читати.

Ось і згадали, чого навчилися в 1 класі: про звуки, слова, речення.

Навчаємося читати з правильною інтонацією та паузами

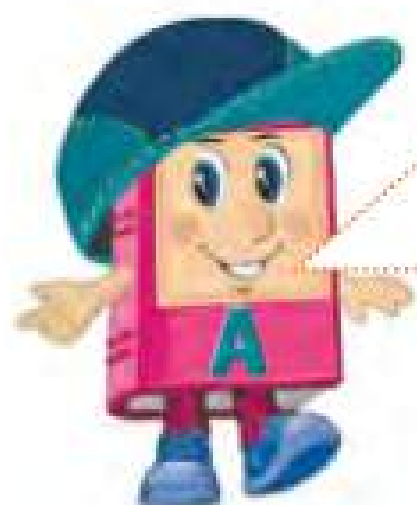
- 1 Прочитай прислів'я, зупиняючись на місці знака /.

Без / трудів не їстимеш пирогів.

Без трудів не їстимеш / пирогів.

Без трудів / не їстимеш / пирогів.

Де, по-твоєму, знак / розташовано в потрібному місці? Поясни чому.

Щоб зміст речення був зрозумілим, під час читання в потрібному місці роблять невеличкі зупинки — **паузи**. Їх позначено знаком /. У реченні є **ключові слова** — слова, найважливіші для розуміння його змісту. Їх вимовляють з більшою силою — виділяють голосом.

Спиши прислів'я. Знайди в ньому слова, які треба виділити голосом. Постав над ними знак наголосу.

- 2 Прочитай текст з правильною інтонацією: на місці знака /роби паузи. Голосом виділяй ключові слова: їх подано напівжирним шрифтом.

Гончарна столиця України

Невелике село **Опішня** / **розташувалось** далеко від головних доріг, / на березі річки **Ворскла** / **у** **Полтавській** області. / Воно **схоже** / на будь-яке **інше** / українське **село**, / але водночас є **неповторним**. / Тут споконвіку живуть **гончарі** / і творять історію **унікального**, / **найдревнішого** народного мистецтва / — **гончарства**.

У цьому невеличкому **селі** / є Національний музей-заповідник **українського гончарства**. / Народна **фантазія** / породила **найнесподіваніші** й **найоригінальніші**

витвори. / **Здається**, / їх тут **безліч** / — **статуеток**, / **кольорових тарілок**, / **гличиків**, / **куманців**, / **цікавих іграшок**, / **дивовижних істот...**

Опішню / **вважають** гончарною столицею України.

- Про що розповідається в тексті?
- Де розташована гончарна столиця України?
- Чим славиться звичайне українське село Опішня?
- Які витвори виготовляють опішнянські гончарі?
- Розглянь світлин. Розкажи, що ти на них бачиш.

- 3** Підготуйтеся до виразного читання вірша. Знайдіть місця пауз, визначте ключові слова. Вивчіть напам'ять.

Струмок серед гаю, як стрічечка.
На квітці метелик, мов свічечка.
Хвилюють, малюють, квітують поля —
Добридень тобі, Україно моя!

Павло Тичина

Прочитайте вірш одне одному. Робіть паузи там, де ви їх позначили, і виділяйте голосом ключові слова.

4 Прочитай виразно.

Оленці подарували папугу. Але нічого не розповіли про нього. Через три дні папужка засумував, перестав їсти і навіть розмовляти.

— Не знаю, що робити, — сказала по телефону Оленка Петрику. — Якби я знала, що це за вид папужки, я знайшла б поради щодо його догляду.

— Пригадай які-небудь слова, що говорили про нього його попередні господарі, — відповів Петрик. — А я запитаю в продавця зоомагазину. Я якраз проходжу повз нього.

— Я тільки пам'ятаю, що його називали сонячним, золотим папугою.

— Добре! Зараз спробую дізнатися, що в тебе за птах.

Через три хвилини Петрик зателефонував Оленці.

— Твій папуга належить до виду папуг з дивною назвою — аратинги. Аратингам подобається грати з іграшками для птахів. У твого папуги є іграшки?

— Ні. Немає.

— Ось і причина! З'являться іграшки — зникне сум!

— Дякую тобі, Петрику!

— Нема за що!

- Які ключові слова допомогли з'ясувати вид папужки?

РОЗДІЛ 2. Мова і мовлення

Дізнаємося більше про свою країну

Для чого людям потрібна мова?

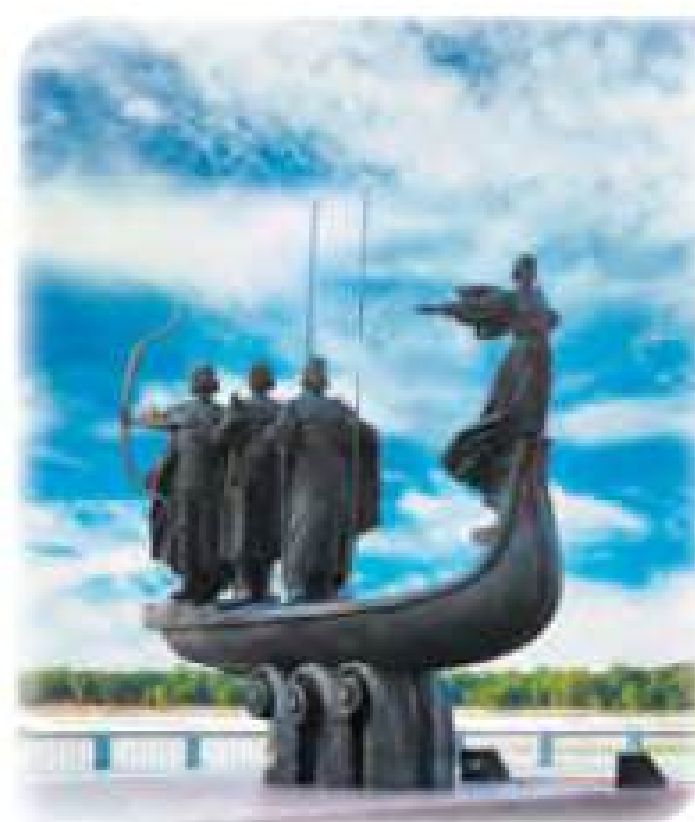
- 1 Підготуйся читати текст з правильною інтонацією та паузами. Прочитай.

Київ

Столиця нашої країни — місто Київ. Це одне з найстаріших міст світу. **Історія** Києва нараховує близько 1536 років. Збереглася легенда про те, що жили колись на нашій землі три брати — Кий, Щек і Хорив. І була в них сестра Либідь. На високому березі Дніпра заснували вони місто. І назвали його Київ — на честь старшого брата.

За багато століть на місто неодноразово здійснювалися ворожі напади. Але мешканці Києва мужньо боролися проти ворогів.

У наш час Київ з кожним роком стає кращим: з'являються нові будинки, бульвари і проспекти, сади і парки. У Києві вперше в Україні була побудована підземна залізниця — метро. Київ одне з найзеленіших міст світу. Його ще називають містом каштанів. Так багато їх у місті! Тому не випадково квітка каштана стала символом нашої столиці.

У давнину всі важливі події, що тоді відбувалися, записували у книгу — рік за роком упродовж багатьох літ. Тому й назвали цю книгу **літописом**.

- Коли була заснована столиця нашої країни?
- Чому місто має таку назву?
- Що є символом Києва? Поясни чому.

Перекажи легенду про заснування нашої столиці. Чи вдалося б тобі дізнатися про неї, якби не мова?

1. Побудуй звукову схему до виділеного в тексті слова. Визнач, чого більше в слові: звуків чи букв. Поясни чому.
2. Випиши з тексту по три слова у відповідні стовпчики.

Звуків більше, ніж букв	Букв більше, ніж звуків	Кількість звуків і букв збігається
...	...	...

- 2 Прочитай опис народної дитячої гри.

Голка-нитка

Діти грають на подвір'ї. Обирають ведучого або ведучу — «голку». До «голки» приєднується кілька гравців, які утворюють «нитку». Вони беруться за руки. Інші гравці розміщуються по одному на великій відстані одне від одного.

«Голка» бігає між гравцями, робить несподівані рухи — присідає, підстрибує на місці, піднімає руки вгору тощо, а «нитці» необхідно все це повторити і не розірватися.

Той, хто розірвав «нитку», виконує всі побажання гравців (співає, танцює, стрибає).

Зі збірки «Українські народні дитячі ігри, забави та розваги»

- Як, на твою думку, цікаво, легко чи складно грати в цю гру?
- Чи знаєш ти ще які-небудь народні ігри?
- У які ігри любиш грати ти?

Якщо є можливість, спробуйте пограти в гру «Голка-нитка» разом із друзями та подругами.

- 3** Для того щоб розпочати гру, обрати ведучого або ведучу використовують лічилки. Прочитай лічилку Богдана Стельмаха.

Лічилка

Раз, два, три, чотири, п'ять! —
П'ятеро пташат летять! —
Перше, друге, третє... п'яте...
Йду четвертого шукати.

- Які лічилки знаєш ти?

- 4** Прочитай прислів'я. Поясни, як ти його розумієш. Чи можна це зробити без мови?

Без Батьківщини немає людини.

Спиши прислів'я.

- 5** Прочитай телефонну розмову.

— Добрий день, Даринко!

— Привіт, Мар'яно!

— Я телефонувала, але твій мобільний був поза зоною.

— Ми з однокласниками зараз мандруємо Карпатами. Можливо, коли ти телефонувала, не було покриття.

— Ти задоволена подорожжю?

— Ще б пак! Тут така краса! Гори, полонини, озера! Повернемося додому — зберу друзів і все розкажу, покажу світлини. Ми багато їх зробили.

— Добре, не буду тебе відволікати. Побачимося.

— На все добре. До зустрічі!

Чи змогли б подружки спілкуватися, якби не мова?

Розподіліть ролі й розіграйте розмову перед класом.

6 Розглянь малюнки.

Розкажи, у яких ще випадках людям не обійтися без мови. Доведи свою думку.

Уяви собі, що мова щезла й люди не можуть спілкуватися між собою. Що на них може чекати?

Отже, для чого людям потрібна мова?

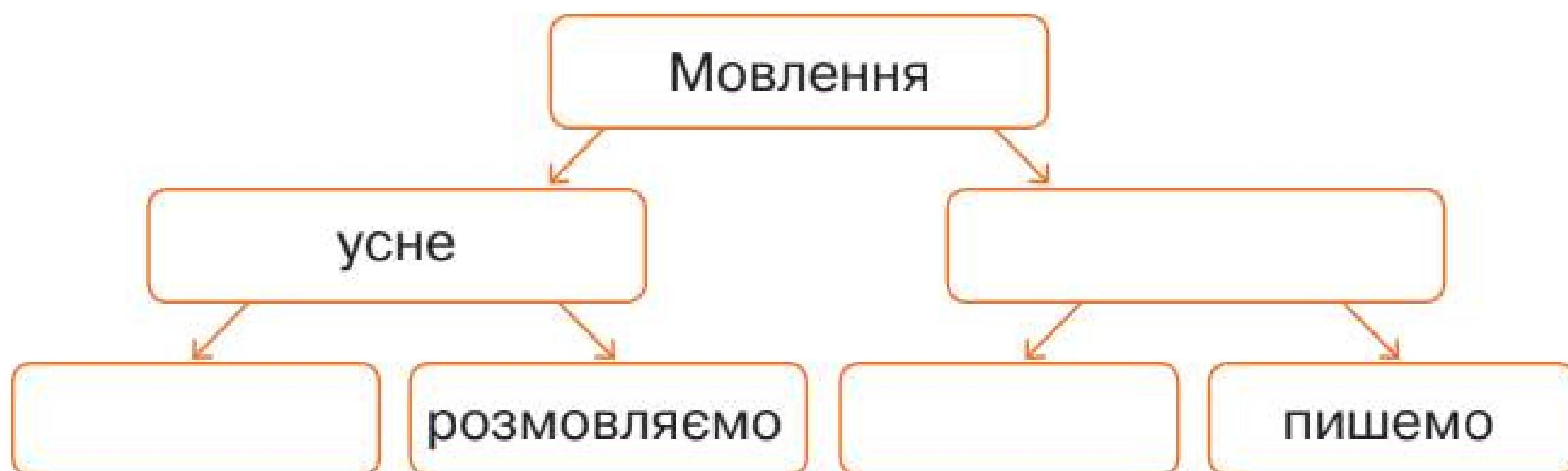

Спілкування відіграє важливу роль у житті людини. Люди діляться одне з одним думками, почуттями, бажаннями. Завдяки мові людина може навчатися, пізнавати навколишній світ — читати книги, газети, журнали тощо.

Казок країна чарівна

Навчаємося розрізняти усне і писемне мовлення

- 1 Перемалуй схему в зошит. Доповни її. Розкажи за схемою, яким буває мовлення.

- 2 Визнач, де наведено приклад писемного мовлення, а де записане усне мовлення.

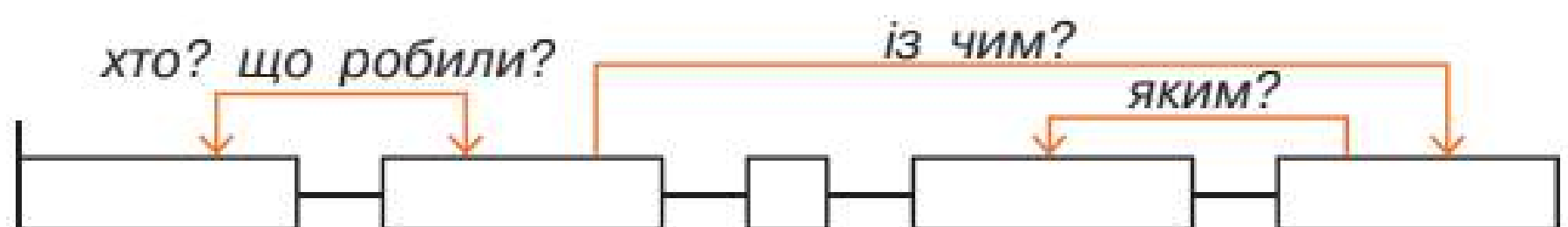
- Ти був сьогодні в зубного лікаря?
- Був.
- Ну й що? Зуб більше не болить?
- Не знаю. Лікар залишив його в себе.

*Зі збірки «Шкільні усмішки».
Зібрав й упорядкував Петро Гальченко*

Затишно було на ставку. На тиху воду падало по-жовкле листя.

Тишу порушувало тужливе курликання журавлів. Птахи прощалися з рідним краєм. Холодний вітер гнав ключі журавлів у теплі краї.

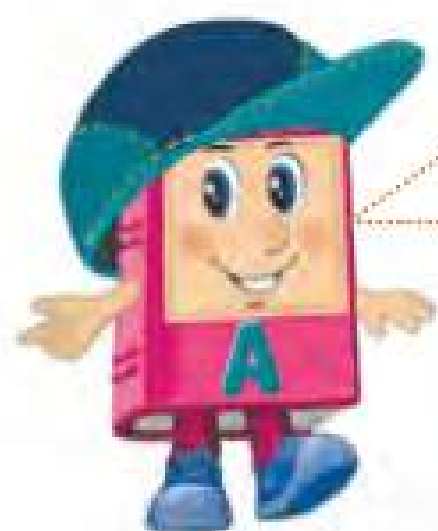
З прикладу писемного мовлення випиши речення, яке відповідає такій схемі:

3 Розглянь малюнки.

На яких малюнках зображені діти говорять і слухають, а на яких читають і пишуть?

Мовлення людей буває усним і писемним. Коли люди говорять і слухають — це усне мовлення. Коли ж пишуть і читають — це писемне мовлення.

Читаємо за особами й розігруємо діалоги

Яке мовлення називають діалогом?

- 1 Прочитай уривок із твору «Сонце серед ночі». Чи знаєш ти, хто його автор?

Біля школи вже зібралися учні.

Вони скупчилися перед ґанком, попідбирали хвости (в кого такі були) й чекали появи директора.

Що й казати, завжди якось лячно починати в житті щось нове.

А якщо ти взагалі боягуз, то й поготів*.

Жив ти біля маминої спідниці, за все відповідала мама, оберігала тебе від усіх небезпек, тривог і неприємностей, а ти тільки їв, спав і розважався.

І от раптом мама лишилася десь за парканом, а ти сам-один вперше йдеш у ще не знаний, сповнений несподіванок світ. Ноги в тебе підгинаються і тремтять. У роті сохне, у грудях пече, а в животі тенькає і холодне.

Кося Вухань стояв поряд з Кольком Колючкою і так голосно цокотів зубами, що Колько раптом повернувся і злякано спитав:

— Ой, що це?

— З-зуби, — затинаючись, чесно признався зайчик.

— Боїшся його? — спитав Колько.

— Б-боюсь, — признався Кося.

— І я боюсь, — сказав Колько. — Давай разом боятися.

* *Поготів* — тим більше.

— Давай!

І такий він раптом став дорогий, цей їжачок Колько, що Кося обняв би його зараз (якби не оті колючки!)

«От із ким я дружитиму!» — одразу вирішив він. І йому стало трохи легше.

Нарешті на ґанок вийшов директор Бурмило Михайлович Ведмідь. За ним вчителі — пантера, жирафа, лисиця, слон, мавпа і бегемот.

- Де й коли відбувалася описана в уривку подія?
- Як звали героїв казки?
- Якими були Кося Вухань і Колько Колючка?
- Хто був директором школи? Хто — учителями?
- Якби не мова, чи змогли б познайомитися герої твору Всеволода Нестайка? А поспілкуватися змогли б?

1. Знайди в тексті приклад усного мовлення. Хто з ким розмовляє? Як про це вдалося дізнатися?

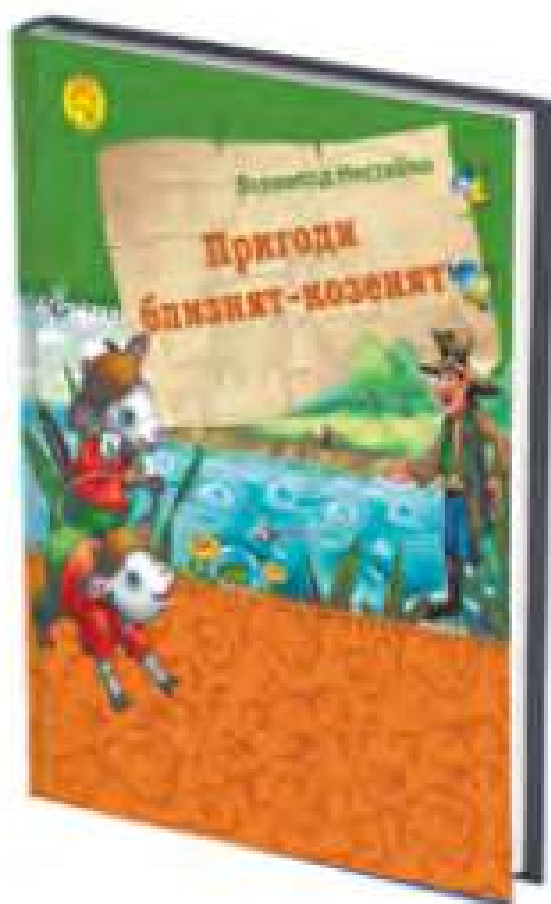

Розмову між двома або кількома особами називають діалогом. Діалог складається з **реплік**. Це слова, якими обмінюються співрозмовники. Репліку можуть супроводжувати слова автора, якщо не зрозуміло, кому вона належить.

2. Підготуйся читати діалог: познач місця пауз, постав наголос над ключовими словами.
3. Із сусідом/сусідкою по парті розподіліть ролі. Домовтеся, хто буде читати слова автора. Прочитайте діалог за особами.

- 2 Розглянь уважно обкладинки книжок Всеволода Нестайка. Що на них зображено? Прочитай назви. Припусти, про що буде йтися в кожній книжці.

Якщо тобі цікаво, що відбувалося з героями цих творів, знайди книжки в бібліотеці та прочитай їх.

- 3 Прочитай уривок із казки «Бременські музиканти». Хто її написав? Доведи, що це — діалог.

— Вогник світиться! — кричить півень.

Віслук говорить:

— Може, поблизу хата є?

Собака каже:

— Може, у цій хаті м'ясо є?

Кіт каже:

— Може, у цій хаті молоко є?

А півень каже:

— Може, у цій хаті пшоно є?

Встали вони і пішли на вогник.

Брати Грімм, переклад Богдана Чайковського

Підготуйтеся читати діалог виразно: визначте місця пауз, знайдіть ключові слова. Розподіліть ролі в групі. Розіграйте діалог перед класом. Послухайте гру своїх однокласників/однокласниць. Оцініть її.

4 Прочитай. З якого твору уривок?

Визнач, хто промовляє кожну з реплік діалогу. Які слова в репліках на це вказують? Кого вони називають?

Розподіліть ролі й розіграйте діалог перед класом.

— Доброго ранку, Крістофере Робіне.

— Доброго ранку, Вінні-Пуше.

— Цікаво, чи нема в тебе часом повітряної кульки?

— Повітряної кульки?

— Еге. Я оце саме йшов і думав: «Чи немає часом у Крістофера Робіна повітряної кульки?» Мені було просто цікаво знати.

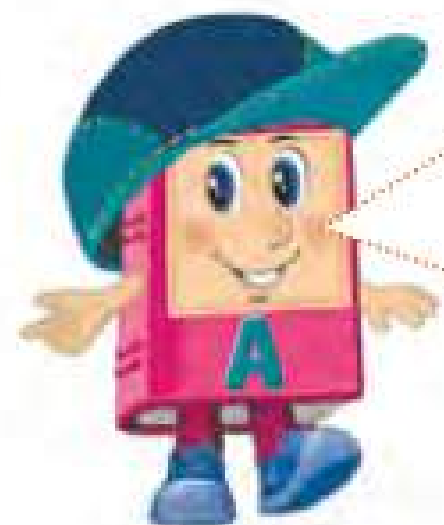
— А для чого тобі повітряна кулька?

Алан Мілн

Переклад Леоніда Солонька

Як ти вважаєш, для чого ведмедику Пуху знадобилася повітряна кулька? Розкажи.

Репліки діалогу можуть містити **звертання** — слова, що називають того, до кого звертається співрозмовник. На письмі звертання виділяються комами або знаком оклику.

Спиши перші дві репліки діалогу. Підкресли звертання.

- 5 Прочитай речення. Чи все правильно? Спиши, розставляючи пропущені розділові знаки. Підкресли звертання.

1. Іа-Іа що це скоїлося з твоїм хвостом? 2. Чуєш Пацику а я сьогодні бачив Слонопотама. 3. Біда Крістофере Робіне Тигра й Крихітка Ру залізли прямо на Шість Сосен, а злізти не можуть.

З якої казки наведено ці приклади? Хто її автор?

- 6 Розглянь малюнок. Яка розмова може відбутися між дітьми?

Разом із сусідом/сусідкою по парті складіть діалог і розіграйте його перед класом.

- 7 Уяви таку ситуацію: у парку, великому магазині чи в будь-якому іншому людному місці ти ненароком відстала / відстав від дорослих, що тебе супроводжували, і не знаєш, як їх знайти. До кого ти звернешся? Про що попросиш? Що повідомиш про них? Склади такий діалог.

Опановуємо техніку мовлення

- 1** Доведи, що сила голосу і темп мовлення залежать від умов спілкування. Розкажи, як треба розмовляти в кожній ситуації — голосно, пошепки, тихо чи звичайно.

- 2** Прочитай скоромовки, автор яких Віктор Терен. Як їх потрібно вимовляти — швидко, повільно або у звичайному темпі? Поясни чому.
Старому сому везли солому —
Нащо солома старому сому?

Розбіглися по росі смугасті поросята.

1. Визнач, які приголосні звуки повторюються в кожній скоромовці частіше за інші.
2. Організуйте в класі конкурс — хто швидше й без помилок вимовить скоромовку.
3. Запиши останню скоромовку з пам'яті.

- 3 Прочитай скоромовку. Які приголосні звуки вона вчить вимовляти?

Миші в шафі шаруділи,
Шість шарфів шерстяних з'їли.

- Навчись вимовляти скоромовку швидко і правильно.
- Позмагайся зі своїми однокласниками й однокласницями, хто з вас вимовить скоромовку швидше й без жодної помилки.

- 4 Послухай казку. Уяви, що цю казку ти читаєш перед сном молодшому братику або сестричці. Як ти будеш читати: тихо чи голосно?

Серед чистого поля

Назбирав Васько Ковінька мамі до дня народження букет волошок у полі. Коли це стрічає він Змія Горинича триголового.

— А що, — питає одна голова, — будемо битися чи миритися?

— Битися будемо, — не злякався Васько.

— От тобі й капець прийшов, Васику! — зраділа друга голова.

А третя голова нічого не сказала, тільки вогнем погрозово дмухнула.

— А як будемо битися? — питає перша голова. — Навкулачки чи хто як уміє?

— Хто як уміє, — каже Васько.

Як заходився Змій з усіх пащ на Васька вогонь вивергати! Леле!.. Хлопчиків букет на **гербарій** перетворився.

Вихопив Васько з-за пояса водяного пістолета і давай **цвиркати** прямо в горлянки чудовиську.

Закашлявся Горинич, забулькотів, а з пащ його страшних **кволий** димок у синє небо закурів.

— І не думай, що ти мене переміг, — розчаровано **просичала** одна голова, — просто в мене пальне скінчилося.

Похнюпившись, поплівся Горинич до найближчої заправки.

А Васько пішов собі насвистуючи новий букет мамі збирати.

Сашко Дерманський

Чи всі слова в казці тобі зрозумілі?

Гербарій — колекція засушених рослин.

Цвиркати — бризкати, просочуючись крізь що-небудь під тиском.

Кволий — неміцний, слабкий.

Просичати — видати звук, що нагадує сичання змії.

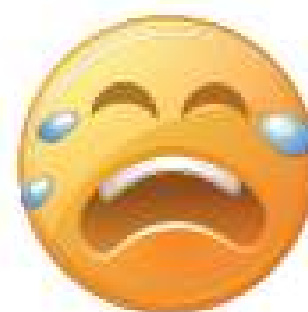
Підготуйтеся читати казку за особами. Домовтеся, хто буде читати репліки Васька Ковіньки, хто — Змія Горинича, а хто — слова автора. Розіграйте казку перед своїми однокласниками й однокласницями.

Як жести та міміка допомагають нашому мовленню

- 1 Розкажи, про що повідомляють жести та міміка людей, зображених на малюнках.

- 2 Поміркуй і запиши, які почуття відображені на смайликах.

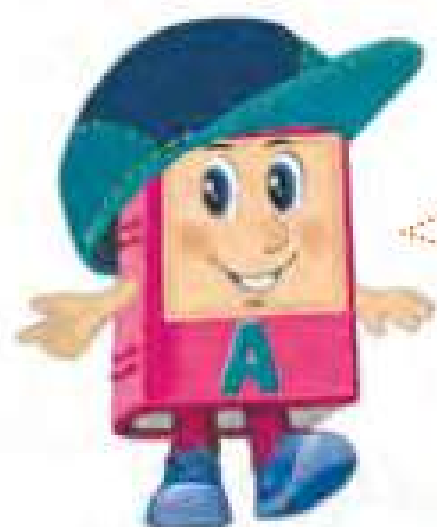

- 3 Розглянь малюнки. «Прочитай» жести та міміку вчительки. Яку фразу вона могла б вимовити в цей момент?

Запиши «прочитане».

Порівняй свої записи із сусідом/сусідкою по парті. Однакові вони чи різні? Поясни чому. Як ти вважаєш, чи потрібно використовувати під час спілкування жести і міміку?

Міміка (вираз обличчя) і **жести** допомагають краще висловити свої думки і почуття: радість, смutek, образу, обурення тощо.

4 Пограймо в гру «Жести».

Хтось описує жест, інший називає його значення.

Із задоволенням! Я знаю цю гру.

- Легке похитування головою ліворуч — праворуч.
- Легке похитування головою вгору — вниз.
- Знизування плечима.
- Стиснутий кулак із піднятим догори великим пальцем.
- Стиснутий кулак з опущеним униз великим пальцем.
- Розведені в сторони руки долонями до співрозмовника.

Навчаємося по-доброму ставитися до інших

1 Розглянь малюнки.

Хто спілкується ввічливо, а хто — ні? А ти вмієш спілкуватися ввічливо?

Слово **ввічливий** походить зі старослов'янської мови, де означало «дивитись у вічі» (очі) співрозмовнику. Спілкуючись, люди дивляться у вічі одне одному. Відвертає очі лише той, хто говорить неправду або намагається щось приховати.

В українській мові є слова, які позначають різну міру вияву ввічливості. Так, щоб підкреслити вищу міру вияву ввічливості, українці вживають слова **гречний**, **вихований**, **чемний**. Наприклад: «чемна дитина», «гречна поведінка» тощо.

Як ти вважаєш, чи достатньо, щоб бути ввічливою людиною, знати і вживати слова ввічливості?

2 Прочитай болгарську народну казку.

Вовк і сорока

Болгарська народна казка

Летить сорока — чорні крила, білі боки. Летить не поспішаючи, усе довкола роздивляється. Коли це бачить, іде вовк — хвіст підібгав, голову похнюпив. Сіла сорока на дерево й питає:

— Чому невеселий, куме вовче?

— Ох, і не питай, — відповідає їй вовк. — Кепське в мене життя. Ніхто мене не любить. Щось погане в лісі станеться — усі на мене кидаються. А сьогодні вранці гналися за мною мисливці з рушницями, зі злими собаками. Насилу я від них утік. Піду я з цього лісу.

— Що ж, — каже сорока, — як знаєш. А я тебе на новому місці відвідаю. Крила не лапи, з ними всюди дорога. Тільки скажи, куме, що ти із собою в нове життя прихопиш?

— Як що?! — здивувався вовк. — Що при мені, те й понесу. Сірі боки, які собаки мріють обдерти, швидкі ноги, чуткі вуха, зіркі очі.

— А куди подінуться твої гострі зуби й злісна вдача? Тут залишаться чи із собою забереш?

— Ну й дурна ж ти, сороко! — загарчав вовк. — Глузуєш з мене? Як вовкові без гострих зубів прожити?! І вдача моя непогана, не на заячу ж її міняти!

Застрекотала сорока, ніби засміялася:

— Ех, вовче, вовче! Із нас двох не я дурна. У кого вдача зла й зуби гострі, за тим погана слава по п'ятах женеться. Хоч іди, хоч тут нишпор — нікуди від неї не втечеш.

- Чому вовк, якщо й житиме в іншому лісі, усе одно з ним ніхто товаришувати не стане?

Добре слово дорожче багатства

Навчаємося допомагати іншим

- 1 Прочитай чарівні історії, які склала Оксана Демченко.

Ловець Снів

Живе на світі маленький чарівник — Ловець Снів, і є в нього дивовижний коник, який уміє літати. Чарівник щоранку ловить наші сни і закриває їх у барвисті баночки, щоб не повтікали. А ввечері, коли на небі спалахують зорі, він розсипає сновидіння над містами, лісами та горами. І тут уже ніхто не знає, який сон прилетить саме до нього!

Лікар-пекар

В одному місті жив лікар. Якось потрапив він у дивовижний сон. Йому наснилося, ніби він не лікар, а пекар! Та не простий пекар, а чарівний. Він пече цілюще зефірне печиво. Хто його з'їсть, відразу одужає! Прокинувся лікар, напів багаторушного печива і швидко вилікував усіх жителів міста!

Лабіринт

Пішла якось дівчинка Марійка уві сні гуляти сама і заблукала в сонному лабіринті. Та ось де-не-де взявся хлопчик Лесик. Це її найкращий друг з дитячого садочка. Він узяв Марійку за руку, і вони разом вийшли з лабіринту. Справжні друзі завжди допомагають одне одному в біді! Навіть уві сні.

- Чим ці три історії відрізняються одна від одної?
- Що сподобалося в кожній історії?
- Чим історії схожі між собою?

1. Спиши одне речення, яке тобі подобається. Постав наголос.

Щороку **21 листопада** вся світова спільнота відзначає Всесвітній день вітань. Як з'ясували дослідники, дуже поширене нині вітання-гасло «**Слава Україні!**» було відоме ще понад сто років тому. Цікаво, що першими його ввели в ужиток не військові, а харківські студенти у відповідь на це вітання молоді українські патріоти тих часів вигукували: «По всій землі слава!».

2 Прочитай. Доведи, що розмовляють друзі.

- Привіт!
- Салют! Ідеш на спортмайданчик?
- Іду! І Рекс піде з нами.

Спиши розмову дітей. Підкресли слова вітання.

Чи можна такими словами вітати дорослих або мало-знайомих людей? Чи буде це ввічливо?

3 Прочитай діалог.

- Чао! — сказав Вовка.
- Пока! — сказав Валька.
- Бувайте! — сказав Ява.
- На добраніч! — сказав я.

Всеволод Нестайко

Які слова прощання сказали хлопці один одному?

Спиши діалог. Які слова використовують, коли прощаються з однолітками? А які можна сказати будь-кому?

- 4 Добери й запиши слова, близькі за значенням.

Даруйте — ...

Здрастуйте — ...

До зустрічі — ...

Щиро вдячний — ...

Гарних снів — ...

Доброго здоров'я — ...

- 5 Прочитай текст.

Вітатися і прощатися в різних країнах прийнято по-різному. У Китаї і Японії під час знайомства спочатку називають прізвище, а уклін є необхідним ритуалом при цьому. У Лапландії, вітаючи одне одного, труться носами.

Європейці, прощаючись, махають долонею, піднімаючи її догори й во-рушачи пальцями. Американці під час прощання тримають долоню горизонтально, лише злегка її піднімаючи. Українці ж, прощаючись, звичайно махають рукою з боку в бік.

Розкажи, як вітаються в різних країнах світу. А як прощаються?

- 6 Прочитай розмову героїв казки Алана Мілна про кумедного ведмежатка Вінні-Пуха і його друзів.

— Доброго ранку, Іа, — сказав Пух.

— Доброго ранку, ведмедику Пуше, — невесело сказав Іа. — Якщо він, цей ранок, і справді добрий. А я в цьому сумніваюся...

Переклад з англійської Леоніда Солонька

Чи вважаєш ти, що люди завжди мають бути ввічливими і звертатися до співрозмовника з добрими словами навіть тоді, коли день не здається їм добрим?

Звертаємося з проханням, дякуємо

- 1 Розгляньте малюнок. Розіграйте діалог.

Запиши слова ввічливості, які ви використали.

- 2 Разом із сусідом/сусідкою по парті складіть діалоги за описаними ситуаціями. Розіграйте їх перед класом.
- Тобі треба придбати в магазині дещо з письмового приладдя.
 - На уроці української мови в тебе перестала писати ручка.
 - Ти їдеш у транспорті. На зупинці зайшла літня жінка.

Використовуйте у своїх діалогах такі слова подяки: «Красно дякую», «Щиро дякую», «Сердечно дякую», «Сердечне спасибі».

Найбільш ввічливим днем у році вважається **11 січня**. Адже саме цього дня у всьому світі відзначають Міжнародний день подяки.

Цього дня бажано подякувати всім близьким і рідним, тим, хто поруч із тобою, і тим, хто тобі небайдужий.

Навчаємося вибачати і вибачатися

1 Прочитай розмову Мирослави та Василя.

— Я, коли виросту, хочу працювати лісничою. Буду доглядати ліс.

— Та хіба це цікаво! Про мене, то краще працювати в зоомагазині.

— У зоомагазині, можливо, теж цікаво. Але я хочу піклуватися про тварин, які мешкають у лісі. Адже їм потрібна допомога людей! Хочу їх підгодовувати, захищати, рятувати, якщо вони потрапили в біду. Мені також подобається доглядати й лікувати дерева в лісі.

— Вибач, Мирославо! Я був неправий! Працювати лісничою — це дійсно цікаво!

— Я не ображаюся! А ким хочеш бути ти, коли виростеш?

— А я мрію бути флористом. Я буду складати красиві букети, прикрашати квітами вулиці, будівлі й зали, де проводяться різні заходи.

— Цікава професія! Тобі треба добре знати особливості рослин!

— Буду вчитися!

- Чому Мирослава не образилась на Василя?
- Разом із сусідом/сусідкою по парті розподіліть ролі й розіграйте діалог перед класом.

2 Розглянь малюнки.

Запиши, які слова вибачення має знайти кожний/кожна винуватець/винуватиця. Що має сказати у відповідь інший, щоб згладити неприємну ситуацію?

3 Обери ситуацію. Пограй з однокласниками й однокласницями в театр: розіграйте невеличку сценку за обраною ситуацією. Нехай інші учні оцінять, чи впоралися ви із завданням.

4 Прочитай.

Дякую! Бувай! Добрий вечір! До побачення! Привіт! Вибачте! Здрастуйте! Пробачте! До зустрічі! Спасибі! Перепрошую! Щиро дякую.

Розподіли слова ввічливості на такі групи:

- слова вітання
- слова подяки
- слова прощання
- слова вибачення

Запиши їх.

Які слова ввічливості ти використовуєш у власному мовленні?

5 Як ввічливо відмовити людині в її проханні, якщо знаєш, що не зможеш його виконати?

Разом із сусідом/сусідкою по парті складіть такий діалог і розіграйте його. Скористайся словами для довідки.

Слова для довідки: на жаль...; шкода, але не сьогодні; пробач, будь ласка, але...; не зараз: я зайнятий/зайнята.

РОЗДІЛ 3. Досліджуємо звуко-буквений склад слів

Звуки навколо нас

Із чого складаються слова

- 1 Підготуйся до читання казки з правильною інтонацією та паузами. Прочитай уголос. Роби паузи та виділяй голосом ключові слова.

Як осел співати розучився

Італійська казка

У давнину осел співав краще за будь-якого співака. Якось зібралися всі звірі на нараду. Лев, який був у них царем, запитав:

— Хто з вас найгарніший?

— Я, йя! — одразу ж закричав осел.

— Добре, ти найгарніший. А хто ж найсильніший?

— Я, йя! — заволав осел раніше, ніж інші звірі встигли розкрити рота.

— Гаразд, — сказав лев. — А хто ж тут найдурніший?

— Я, йя, йя, — поспіхом заревів осел, побоюючись, як би його не випередили.

Усі звірі так і залилися сміхом, а бідолаха осел від сорому втратив свій красивий голос.

Відтоді він тільки й уміє, що ревити: «Я, йя, йя!».

- Над чим допомагає замислитися ця казка?
- Випиши з казки 3 слова, у яких кількість звуків і букв збігається.

2 Прочитай вірш.

Розмова

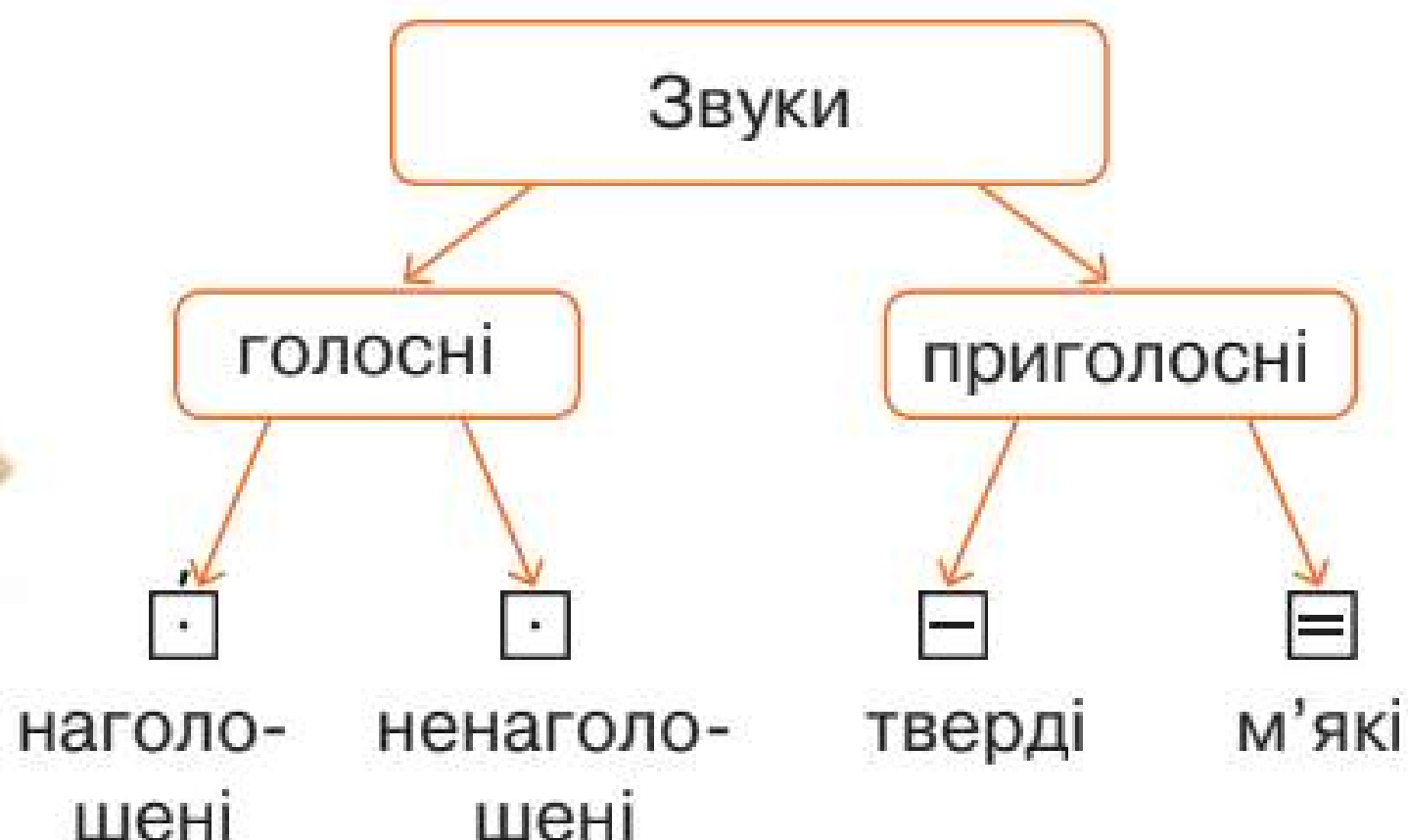
- Що, бабусю, каже дощик?
- Що травичку він полоще.
- А що каже нам травичка?
- Що вона ще невеличка.
- А що каже наша киця?
- Що, як дощ, їй гарно спиться.

Наталка Поклад

- Які звуки згадаються у вірші?
- Чим звуки мовлення відрізняються від інших звуків, які нас оточують?

3 Оленка запропонувала Петрикові пригадати, що їм уже відомо про звуки української мови, і побудувала таку схему.

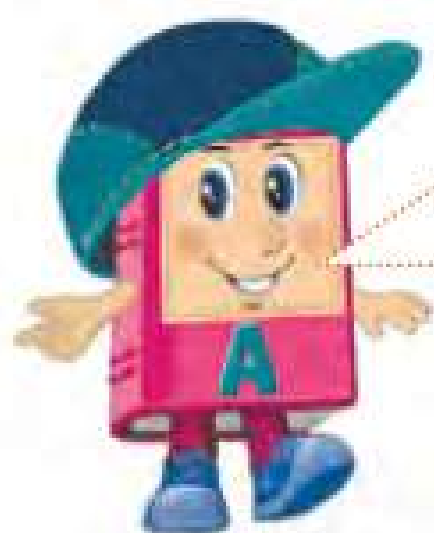

За допомогою схеми своїх друзів розкажи, що ти вже знаєш про звуки української мови.

4 Разом із сусідом/сусідкою по парті запиши три слова, які мають такий звуковий склад: $\boxed{- \cdot} \boxed{= \cdot}$.

Поясни, чому до однієї схеми ви дібрали декілька слів. Як показати, що звуки в цих словах є різними?

Для більш точного звукового запису використовують букви. Їх розташовують у квадратних дужках, м'якість приголосних звуків показують знаком «'»: [б'ур'а]. У звуковому записі обов'язково визначають наголошений склад і позначають його відповідним знаком.

- 5** Склади за 5 хвилин якомога більше слів із таких звуків: [а], [м], [и], [р], [б], [ж], [о], [т]. Запиши їх. Хто утворить більше слів, той і переможець.

- 6** Прочитай прислів'я. Поясни його зміст.

Щоб рибу їсти, треба у воду лізти.

1. Спиши прислів'я. Підкресли слова, які відповідають такій звуковій схемі [= . - - .].

2. Добери ще декілька слів, які відповідають цій схемі. Якщо самотійно впоратися не вдається, звернися по допомогу до сусіда/сусідки по парті.

- 7** Заміни в кожному слові один приголосний звук (на вибір), щоб утворилися нові слова. Запиши їх.

Ранок, край, кава, білка, світ, місто, горód, качка.

- 8** Заміни в кожному слові один голосний звук (на вибір), щоб утворилися нові слова.

Гілка, гора, річка, слива, балка.

Запиши слова парами. Підкресли букви, що позначають голосні звуки, якими ці слова відрізняються.

Слова, які ми вимовляємо й чуємо, складаються зі звуків мовлення. Різні слова відрізняються одне від одного звуками. Звуки на письмі позначаються буквами.

9 Відгадай загадку.

Що із землі легко піднімеш, та далеко не закинеш?

Зі звуків слова-відгадки склади та запиши інші слова. Які слова утворилися в тебе? Які — у сусіда/сусідки по парті?

Правильно вимовляємо звуки в словах

1 Прочитай пари слів, правильно вимовляючи звуки.

[г]авкати — [г']ава	[г]рати — [г']рати
[г]рудка — [г']рунт	[г]удок — [г']удзик
[г]винт — [г']валт	[г]уляти — [г']уля

Послухай, як вимовляють ці звуки твої однокласники й однокласниці. Ніхто не помилився?

2 Прочитай вірш Юрія Кругляка сусідові/сусідці по парті. Які приголосні звуки повторюються найчастіше?

Гуска грає на гітарі.
Ґелґотить гусак гагарі.
Горобець гука грака.
Ґава гатить гопака.

Чи правильно ти вимовляєш звуки [г] і [г']?

- 3 Потренуйся вимовляти скоромовку швидко і без помилок.

Хру[шч] і плю[шч]

До[шч] хлю[шч]ить
На зелен плю[шч].
Під плю[шч]ем сховався хру[шч].
Каже весело плю[шч]у:
— Не боюся я до[шч]у!

Анатолій Камінчук

Вивчи скоромовку напам'ять. Для цього:

- Прочитай повільно. Старанно вимовляй кожен звук.
- Визнач, які слова схожі одне на одного за своїм звучанням.
- Проговори скоромовку вголос напам'ять повільно.
- Проговори пошепки декілька разів: спочатку повільно, потім швидше й швидше.
- Проговори декілька разів уголос у швидкому темпі.

Позмагайся зі своїми однокласниками й однокласницями, хто з вас вимовить скоромовку швидше й без жодної помилки.

Два звуки [шч] позначаються на письмі однією буквою щ: до[шч] — дощ, хру[шч] — хрущ, плю[шч] — плющ.

- 4 З кожної групи слів склади й запиши прислів'я.
Краще, промовити, слово, погане, ніж, проковтнути.
Слова, радіє, щирого, світ, від.
Цукор, добре, і, мед, слово, за, краще.

5 Прочитай уривок із казки Василя Чухліба.

Сопілкарік із джмелиного оркестру

Навесні першими прокидаються від зимової дрімоти джмелі. Підкріпляться медом і вилітають надвір. Всідаються на даху хатинки з моху, трави та гілочок і починають наструювати свої інструменти — цимбали, скрипки, тромбони. А малий Джмелик дістає з-за пазухи калинову сопілочку.

Якийсь час оркестр безладно гримкотить, бряжчить, вицигикує. Та ось наперед виходить Джміль-диригент у чорному блискучому фракі. Він змахує чарівною паличкою — і над ще сонним лугом злинає бадьора мелодія. Зачувши її, гінкіше ідуть у ріст трави, розкривають ніжні пелюстки квіти. Луг оживає.

День у день трудилися музиканти із джмелиного оркестру. Перелітали з долини в долину, з пагорбка на пагорбок, бо всюди була потрібна їхня музика.

Коли вже весь луг буяв зеленими травами, квітнув веселково, Джміль-диригент сказав своїм музикантам:

— Тепер нас інша робота чекає. Настало літо, треба нектар збирати.

І вони сховали у скриньку свої інструменти — до наступної весни. Тільки Джмелик залишив при собі калинову сопілочку, бо так не хотілося з нею розлучатися.

- Чи всі слова в казці тобі зрозумілі?
- Яким ти уявляєш собі Джмеля-диригента?
- Навіщо природі була потрібна музика джмелиного оркестру?
- Як ти вважаєш, яка інша робота чекає на джмелів?

1. Випиши з тексту казки назви музичних інструментів. Розглянь зображення кожного з них.

цимбали

скрипка

тромбон

сопілка

2. Які ще музичні інструменти ти знаєш? Можливо, ти вчишся грати на одному з них? Якщо так, розкажи про це.

6 Прочитай текст.

Фіалка і бджілка

Подружилися бджілка і фіалка. Фіалка в полі дивилася на світ своїм радісним фіолетовим оком. А бджілка жила у вулику. Багато разів на день прилітала бджілка до фіалки — брала пилок і нектар. Раділа фіалка своїй подрузі.

Та ось прилетіла бджілка, дивиться, а фіалка закрила свою квітку, схилила журливо голівку.

— Чому це ти, фіалко, зажурилася, чому квітку свою закрила? — питає бджілка.

— Ой, лети, бджілко, додому, бо негода наближається. Буде великий дощ.

Прилетіла **бджілка** додому. І справді, пішов **дощ**.

Василь Сухомлинський

- Про кого йдеться в казці?
- Де жила фіалка, а де — бджілка?

- За чим прилітала бджілка до фіалки?
- Як квіточка попередила свою подругу про негоду?
- Що головне хотів сказати автор своїм читачам?

1. Запиши прислів'я, яке найбільше підходить до казки «Фіалка і бджілка».

На доброму серці світ тримається.

Добре серце за чужу біду болить.

Добре роби — добре й буде.

2. Побудуй звукові схеми виділених у тексті слів. Поряд познач звуки цих слів буквами. Порівняй кількість звуків і букв у кожному слові. Поясни, чому вона різна.

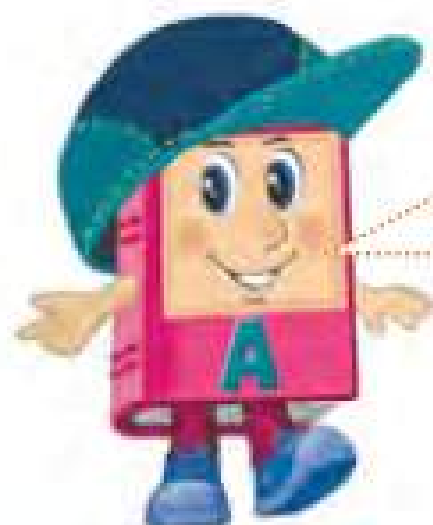
7 Послухай скоромовку Олексія Катрича, а потім самостійно прочитай її вголос. Правильно вимовляй виділені звуки [дж] і [дж'].

[дж]мелі і б[дж]оли
Збирали мед у полі,
Носили додому:
Б[дж]оли — б[дж']ілкам,
[дж]мелі — [дж]меликам.

Вивчи скоромовку напам'ять.

Позмагайся зі своїми однокласниками й однокласницями, хто з вас вимовить скоромовку швидше й без жодної помилки.

Звуки [дж] [дз] [дж'] [дз'] позначаються на письмі буквами дж і дз.

- 8 Послухай текст, а потім прочитай його самостійно. Але спочатку підготуйся для такого читання: визнач місця пауз і ключові слова.

Українська іграшка

Українська **іграшка** сягає глибокої давнини. У народі її ще називають цяцька, лялька, **цяцянка**, виграшка, забавка. Люблячі руки матусь і бабусь для своїх малюків створювали ляльки-мотанки з клаптиків тканини, а також з трави або соломи. І не лише для дівчаток, хлопчики так само могли бавитися ляльками, подібними до козачків.

Теслярі робили з дерева коника-гойдалку або возика. Таких коників обов'язково купували маленьким хлопчикам. Вони приносили дітям чимало щирої радості.

Гончарі, їхні дружини і навіть діти виготовляли різноманітні свищики, подібні до коників, баранців, півників, а також крихітний керамічний посуд.

Давні українські майстри виробляли ще й рухомі забавки. Серед них: маленькі вітрячки, ведмеді-ковалі, цап з козою, які танцюють по колу, пташки, які хлопають крилами, тощо.

Усі ці іграшки були простими, але кожна з них наповнена теплом рук рідних і близьких людей.

- Що нового й цікавого тобі вдалося дізнатися з тексту?
- Як у давнину називали українську іграшку?
- З яких матеріалів раніше виготовляли іграшки?
- Як називається українська народна лялька? Із чого її створювали українські жінки?

- Якими рухомими іграшками гралися твої прабабусі й прадідусі?

1. Випиши з тексту перших два речення. Підкресли слова, які відповідають такій звуковій схемі: $\boxed{= \cdot =} \boxed{- \cdot}$.

2. Побудуй звукові схеми й «запиши» звуками виділені в тексті слова.

3. Продовж речення. Запиши їх.

Гончарі виготовляли різноманітні... .

Ляльку-мотанку створювали з... .

З дерева теслярі робили... .

- 9 Розглянь малюнок. Назви іграшки, які побачили в магазині Оленка і Петрик.

Запиши назви іграшок, що відповідають таким звуковим схемам:

$\boxed{- \cdot} \boxed{- \cdot -}$

$\boxed{- \cdot} \boxed{- \cdot} \boxed{- \cdot =}$

$\boxed{= \cdot =} \boxed{- \cdot}$

$\boxed{- \cdot} \boxed{- \cdot} \boxed{= \cdot}$

Буквене письмо людство винайшло не одразу. Спочатку давні люди малювали те, про що хотіли розповісти іншим. Таке письмо назвали малюнковим. Але воно було неточним: адже кожен міг зрозуміти малюнок по-своєму.

Щоб письмо було зрозумілим, люди придумали значки для назв окремих слів — ієрогліфи.

В Японії та Китаї й зараз використовують ієрогліфи. Буквами ж пишуть у багатьох країнах світу. В різних мовах різна писемність: і букви, й алфавіт.

Читаємо дитячі українські журнали

Чи вміємо ми користуватися алфавітом

- 1 Ти вже знаєш, що таке алфавіт. Якими ще словами називають букви, розташовані в певній послідовності?

Назви кожну букву української абетки.

Аа	Бб	Вв	Гг	Ґґ	Дд	Ее
Єє	Жж	Зз	Ии	Іі	Її	Йй
Кк	Лл	Мм	Нн	Оо	Пп	Рр
Сс	Тт	Уу	Фф	Хх	Цц	Чч
	Шш	Щщ	Ьь	Юю	Яя	

- 2 Допоможи бібліотекарю скласти список казок сучасного дитячого письменника Сашка Дерманського, розташувавши їх в алфавітному порядку.

«Смішна каша», «Красуня», «Рятувальник», «Велослон», «Русалка», «На край світу», «Білячок».

Коли Оленка і Петрик порівняли свої роботи, виявилась одна розбіжність.

Оленка записала: «Рятувальник», «Русалка».

Петрик записав: «Русалка», «Рятувальник».

Хто з дітей має рацію? Чому? Обговоріть ці запитання з однокласниками й однокласницями. У якій послідовності записані ці назви в тебе?

- 3** Розташуй імена зображених героїв казок за алфавітом. Запиши.

Ти, напевно, знаєш, що прізвища всіх учнів твого класу записані в журналі.

А чи відомо тобі, у якій послідовності вони там розташовані? Може, спочатку прізвища дівчаток, а потім хлопчиків? А, може, навпаки?

Спробуй пояснити, чому вчителька склала список учнів за алфавітом.

- 4** Запиши прізвища учнів в алфавітному порядку.

Бурмака, Ворона, Білик, Антонюк, Бондар, Авраменко, Братусь, Вакуленко.

Порівняйте результати своїх робіт із сусідом/сусідкою по парті. Якщо є розбіжності, з'ясуйте чому.

- 5 До читального залу бібліотеки надходить багато дитячих журналів. Запиши їхні назви за алфавітом.

«Пізнайко від 6», «Чарівна принцеса», «Маленький Розумник», «Стежка», «Куля», «Умійко», «Равлик», «Фея», «Зернятко», «Вулик», «Котя».

Розкажи, який із дитячих журналів ти читаєш. Чим він тебе зацікавив?

Голосні звуки і букви, що їх позначають

- 1 Прочитай уривок із вірша.

Перший сніг

Новину сьогодні зранку
День вчорашній нам приніс:
Білі стріхи, білі призьби,
Біле поле, білий ліс.
Ліс стоїть такий поважний,
Мов дідусь, старий та сивий...

Олена Пчілка

Визнач, які звуки позначають виділені букви. Запиши їх у «звукових» дужках: []. Чи є ще голосні звуки в українській мові?

В українській мові шість голосних звуків: [o], [a], [e], [y], [и], [і].

2 Спиши речення. З якої воно казки?

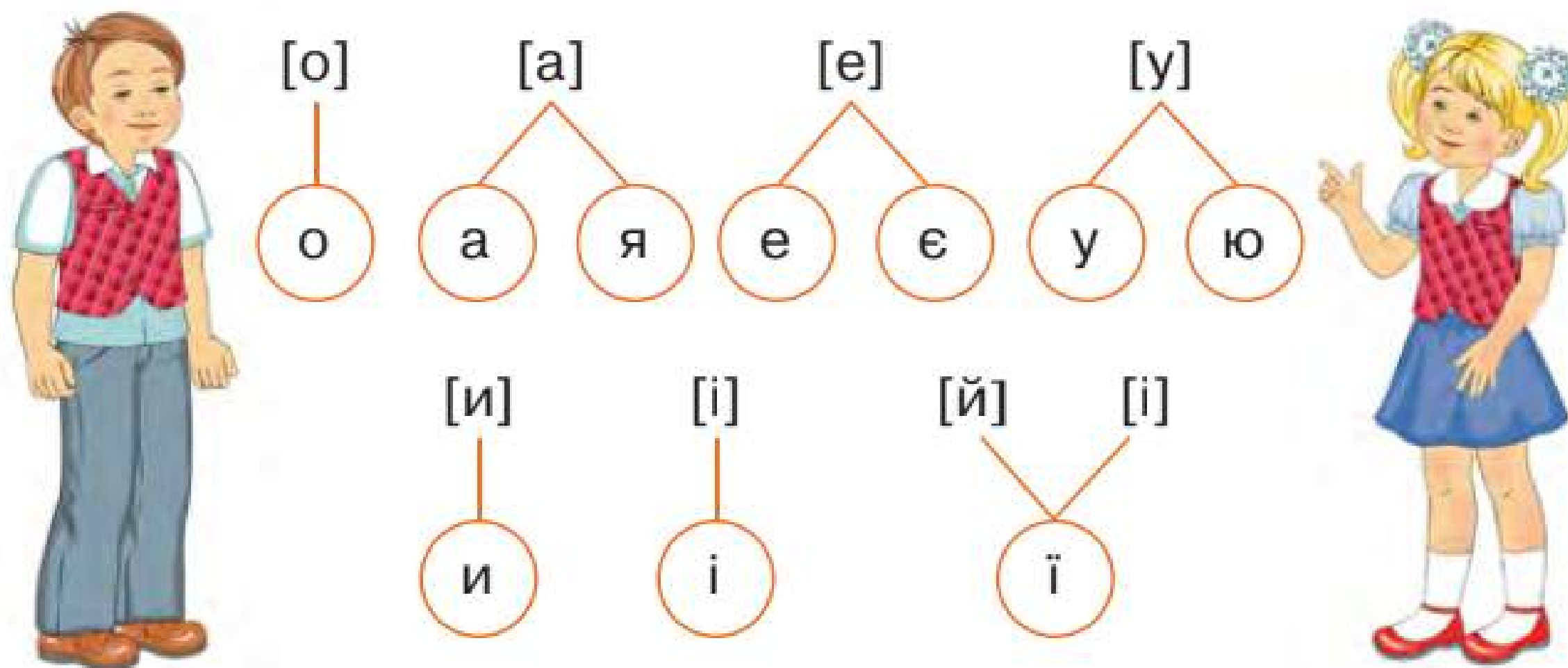
Прийшла лисиця до журавля в гості.

Знайди слово, у якому той самий голосний звук вживається двічі. Який це звук? Доведи, що не помиляєшся: підкресли букви, якими позначено звук [a].

Той самий голосний звук може позначатися на письмі різними буквами. Наприклад, **а і я, у і ю, е і є, і і ї**.

3 Випиши з української абетки всі букви, що позначають голосні звуки. Покажи за допомогою схеми, які звуки вони позначають. Якщо впоратися із завданням складно, працюй разом із сусідом/сусідкою по парті.

Оленка з Петриком виконали завдання так:

Порівняйте свій запис з їхнім. Якщо є розбіжності, спробуйте з'ясувати, хто помилився.

Поясни, чому в українській мові голосних звуків менше, ніж букв, що їх позначають.

4 Підготуйся читати текст з правильною інтонацією та паузами. Прочитай.

Куликове болото

Настала холодна осінь. **Журавлю** час збиратися в інший край. Перед далекою мандрівкою каже він куликові:

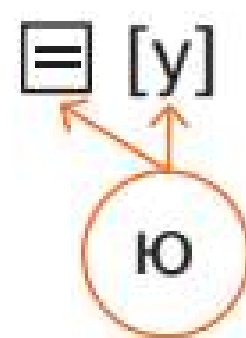
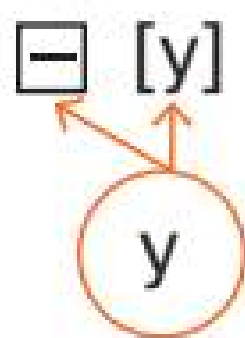
— Ось ну лишень, курличе, рушай і ти! Коли б ти знав, які хороші сторони є на світі! Тепло там та гарно, та всячина росте й плодиться.

— Дарма, — каже кулик, — мені й тут добре! Нема у світі кращого над моє болото! Не бійсь, і тобі закортить вернутись до нього.

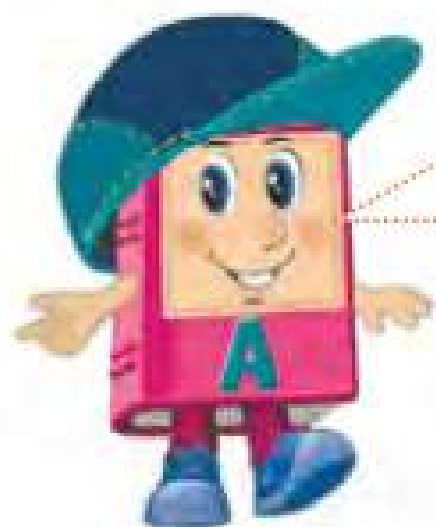
За Оленою Пчілкою

1. Випиши прислів'я, яке виражає основну думку твору.
Кулик знає, куди чайка літає.
Кожен кулик своє болото хвалить.
Кулик кулика бачить здалека.
2. Визнач, який голосний звук повторюється у виділеному в тексті слові. Виконай звуковий запис цього слова. Чому голосний звук [y] позначається в першому випадку буквою у, а в другому — буквою ю. Поясни це за допомогою схем.

5 Запиши пари слів буквами.

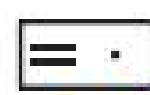
[плáнка] — [пл'áма], [лúки] — [л'úди], [летít'] — [л':є], [лом] — [л'он], [лис] — [л'іс].

Перевір за допомогою схем, чи правильно виконане завдання.

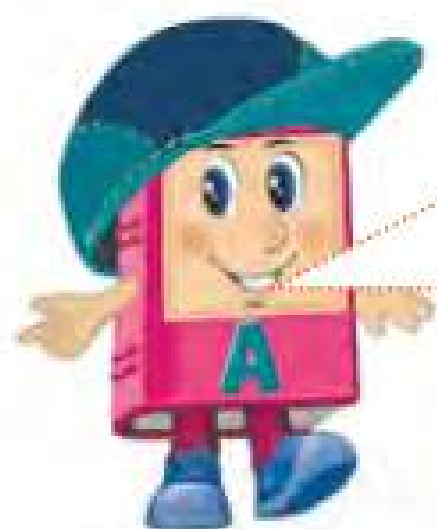

а, у, е, и

я, ю, є, і

1. Яку роботу виконують букви, що позначають голосні звуки [а], [е], [у], [и], [і]?
2. Підкресли однією рисою букви, що позначають голосні звуки, які вказують на твердість попереднього приголосного. Ті, що вказують на м'якість приголосного, підкресли двома рисками.
3. Чи залежить позначення звука [о] від того, після твердого чи м'якого приголосного звука він вимовляється?

Букви, що позначають голосні звуки, допомагають приголосним. Букви а, у, е, и повідомляють: перед голосним — твердий приголосний звук. Букви я, ю, є, і вказують: перед голосним — приголосний м'який звук.

6 Прочитай вірш.

Пошила зозуля
Чобітки на гулі.
Лівий, правий чобіток
Шиті з білих пелюсток.
Пелюстки тоненькі,
Чобітки легенькі.

Павло Мовчан

Спиши вірш. Підкресли букви, які вказують, що попередній приголосний звук — м'який.

- 7 Прочитай прислів'я. Поясни, коли в народі так говорять.

Як ти [л'у]тий не [л'у]туй, а на весну б[р'і]в не х[му]р.
Зима леда[р'а] морозить.

До заві[р'у]хи треба ко[жу]ха.

Зима [л'і]то го[ду]є.

Запиши прислів'я, позначаючи звуки буквами.

Як ти вважаєш, для чого прислів'я потрібні сучасному читачеві? Обговоріть ці запитання з однокласниками й однокласницями в групі. Якого висновку ви дішли?

Коли букви **я, ю, є** позначають два звуки

- 1 Порівняй кількість букв у парах слів. Однакова вона чи різна?

Воля — яйце, люди — юшка, літо — їжак.

Перевір, чи однакова кількість звуків у цих словах.
[вóл'а] — [йайцé], [л'óди] — [йóшка], [л'і́то] — [йіжа́к].

Поясни, чому в словах **яйце, юшка і їжак** букв менше, ніж звуків.

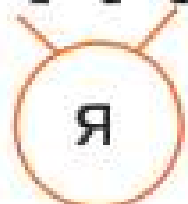
Які букви позначають два звуки? Назви ці звуки.

- 2 Випиши слова, у яких букви позначають два звуки.

Пляма, юрист, маєток, переїзд, явір, юрба, зоря, єдність, конюшина, їдальня, калюжа, ягня.

Перевір за допомогою схем, чи правильно ти виконав/виконала завдання.

[й] [а]

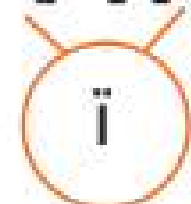
[й] [у]

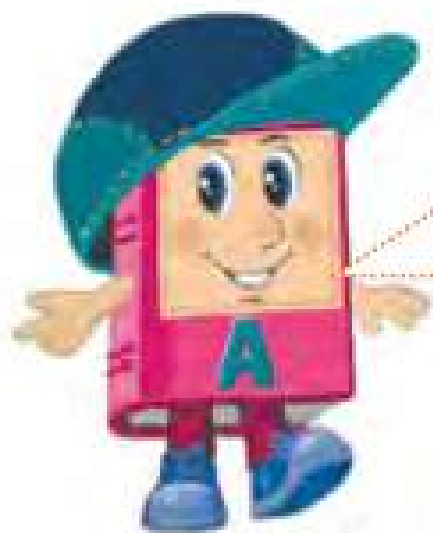

[й] [е]

[й] [і]

Букви я, ю, є можуть позначати два звуки. Один з них — голосний, інший — звук [й], що вимовляється перед голосним звуком. Буква ї завжди позначає два звуки — [йі].

- 3 Зміни подані слова так, щоб вони називали багато предметів. Пари слів запиши.

гай — ...

обрій — ...

бій — ...

край — ...

змій — ...

урожай — ...

- 4 Спиши речення. Обведи букви, що позначають два звуки.

Річка шумить очеретом. Кумкають жаби. Крякають качки. Дзижчать комарі. З неба світить ясний місяць.

Підкресли слово, яке відповідає схемі:

$\boxed{= \cdot | - - \cdot =}$

- 5 Прочитай скоромовку. Які звуки вона вчить вимовляти?

Шукав Яків на дні ятір*.

Шукав ятір — знайшов якір.

Навчися вимовляти скоромовку швидко й правильно. Організуйте в класі конкурс скоромовників.

Запиши скоромовку з пам'яті. Обведи букви на позначення звука [а].

- 6 Прочитай виразно вірш. Вивчи його.

Ви на героя подивіться,
що змій отруйних не боїться.
У лісі, в полі, у садку —
всі дуже раді їжаку.

Володимир Верховень

* Ятір — риболовне знаряддя, яке встановлюють на дно водоймищ.

Запиши вірш із пам'яті. Підкресли букви, що позначають звук [і].

Оленка підкреслила 9 таких букв. Петрик — 7. А скільки букв на позначення звука [і] підкреслено в тебе? З'ясуй, хто з вас має рацію. Чому помилився Петрик? Про що йому треба нагадати?

7 Прочитай текст.

Український віночок

Найкращо[йу] оздобо[йу] дівочо[йі] голови [йе] віночок. Укра[йі]нські дівчата випліта[йу]ть віночки із дико[йі] ружі, мальви, півоні[йі], квітів маку, синіх волошок, ромашок...

Коли побачиш дівчат у таких віночках, здивуєшся. Квіти однакові, а віночки різні. У чор[н'а]вих переважа[йу]ть маки. У си[н'о]-оких — волошки. Кожна плете віночок із живих квітів так, щоб він пасував [йі]й, був до ли[ц'а].

Так наші дівчата завжди робили: плели собі вінки із живих квітів — «до лиця»! Взимку ж, коли квітів не було, перев'язували

волосся, вище чола, червоною або блакитною стрічкою.

За Олексою Воропаєм

- З яких квітів українські дівчата плетуть свої віночки?
- Чому віночки, сплетені з тих самих квітів, виходять різними?
- Як взимку українські дівчата прикрашали свої голови?
- Як ти вважаєш, чи може сплетений віночок стати витвором мистецтва?

Запиши речення, що містять слова з виділеними звуками. Познач їх буквами. Під час письма не забувай користуватися схемами.

Будь-яка квітка в дівочому віночку щось означає. Ружа, мальва і півонія — це віра, надія та любов. Любисток і волошка — відданість. Безсмертник — здоров'я, барвінок — життя і безсмертя людської душі. Ромашка у вінку означає дівочу чистоту. Мак — символ краси і молодості.

8 Прочитай чарівну історію.

Неправильне дзеркало

Прийшов одного разу гном Тимко на гостину до гнома-сусіда. Постукав у двері. Зсередини почулося:

— Хто там? Заходьте.

Щойно Тимко переступив поріг, як побачив свого сумного друга. Той сидів за обіднім столом і тримався руками за голову.

— Що трапилося? — захвилювався гном Тимко.

Тяжко зітхнув сусід і відповів:

— Я образився на дзеркало. Воно почало неправильно віддзеркалювати, зовсім не так, як раніше.

Він підійшов до дзеркала:

— Дивись, яким воно мене показує: кудлатим, замурзаним, у пом'ятому одязі... Ну, хіба це я?

Гном Тимко вирішив допомогти своєму другові.

— Роззирнися довкола, — промовив він, — і грубка в павутині, і посуд не помитий, і навіть на самому дзеркалі пил. Нумо разом наведемо лад, тоді й дізнаємося, бреше дзеркало чи відбиває все як є.

Удвох гноми швидко прибралися в хатчині, а нечупара-гном умився, зачесався й вбрався у чистий одяг.

А коли поглянув у дзеркало, то побачив у ньому себе — тільки не замазуру, а акуратного гнома, який тепер не бурмосився, а широко всміхався.

— Я зрозумів, чому дзеркало показувало моє неправильне відображення: тому що я неправильний вигляд мав. Але тепер, — він оглянув чисту хатину, — все буде інакше.

І гноми пішли пити чай із бубликами.

Ганна Макуліна

- Чому гном Тимко наприкінці чарівної історії широко всміхався?
- Чи прибираєш ти свої іграшки та книжки?
- Як ти допомагаєш дорослим?

1. Випиши з тексту по 3 слова, вимова *я, ю, є, ї* в яких відповідає схемам:

$\boxed{= \cdot}$
я, ю, є, ї

$\boxed{[й]} \boxed{\cdot}$
я, ю, є, ї

Обміняйтеся зошитами із сусідом/сусідкою по парті й перевірте роботи одне одного.

2. Розглянь зображення. Запиши, як називаються ці квіти.

Підкресли букви, що позначають голосні звуки. Які з них позначають голосний звук і м'якість попереднього приголосного, а які — два звуки: голосний і звук [й].

3. Розкажи про свою найулюбленішу квітку, не називаючи її. Твої однокласники й однокласниці мають відгадати, про яку квітку йдеться.

9 Прочитай уривок з твору Оксани Сенатович «Пані Будьласка та вуйко Пампулько».

Магічне слово

Квітку і Павлика розбудили пахощі, що линули з кухні. На сніданок були оладки з медом.

— А я буду їсти оладки руками! Мені так більше смакує, — заявила Квітка.

— Будь ласка, — не заперечила пані Будьласка, проте зауважила: — Мед липкий!

— А я їстиму виделкою, щоб зайвий раз рук не мити, — засміявся Павлик.

Посідали за стіл, снідають. А вуйко Пампулько тут як тут.

— Прийшов на запах. Ще на трамвайній зупинці почув, що у вас оладки з медом. Мої улюблені.

Та перш ніж присісти, вуйко мусив з усіма привітатися. Привітався з пані Будьласкою, відтак з Квіткою, а черга до Павлика не дійшла. Бо вуйко Пампулько до Квітки прилип, **приклеївся**. Квітка сидить на табуретці, а вуйко **стоїть** біля неї і стоїть, відклеїтись не може від її руки.

— Пані Будьласко, скажіть щось, щоб він відпустив мою руку, — розпхенькалася Квітка.

— Не **розумію**, що я повинна казати. Це ти приклеїлась до вуйка чи вуйко до тебе? Вуйко оладок з медом ще й не куштував!

— Вуйцю, будь ласка, дозвольте піти у ванну помити руки, — попросила Квітка і вишарпнула свою руку з вуйкової руки. Відклеїлась!

Вуйко Пампулько аж стрепенувся. Не міг зрозуміти, чи то Квітка стала така сильна, чи то слово «будь ласка» подіяло на нього з магічною силою.

- Де відбуваються події, описані у творі?
- Якими словами можна охарактеризувати головних героїв Квітку і Павлика?
- Яку важливу думку хотіла донести до читача автор казки?

1. Випиши з тексту казки по три слова до кожної схеми.

[й] □

□ =

...

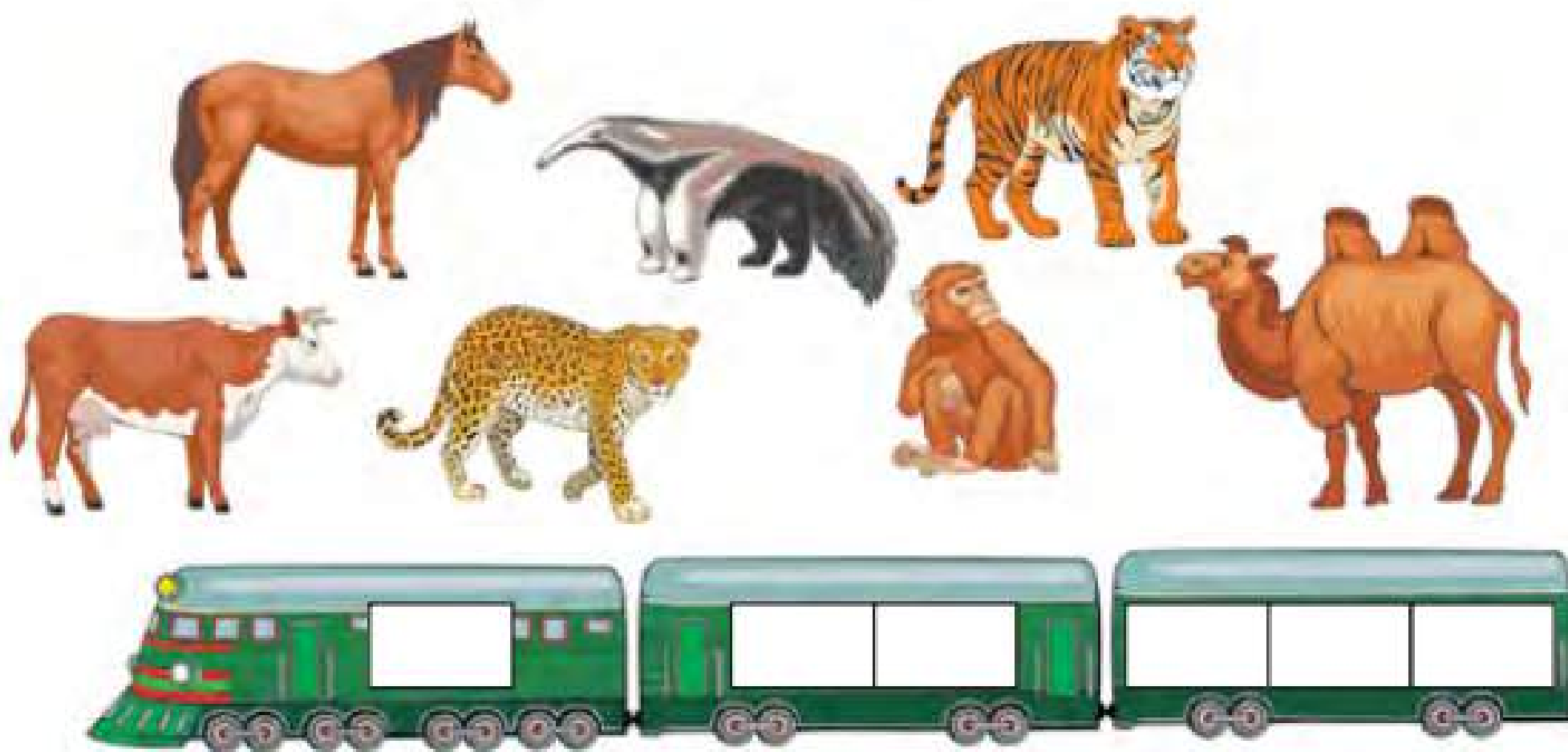
...

2. Зроби звуковий запис виділених слів. Запиши кількість звуків і букв у кожному слові.

Поділяємо слова на склади.

Переносимо слова з рядка в рядок

- 1 Допоможи тваринам знайти свій вагон.

Кому з тварин забракло місця в поїзді? Побудуй складову схему слова, яке називає цю тварину.

- 2 Разом із сусідом/сусідкою по парті допоможи дітям зібрати слова, що розсипалися. Запиши їх.

- 3 Розв'яжи задачі. Запиши відповіді.

У слові 2 голосні звуки. Скільки в ньому складів?

У слові 4 приголосні звуки. Скільки в ньому складів?

У слові 3 склади. Скільки в ньому голосних звуків?

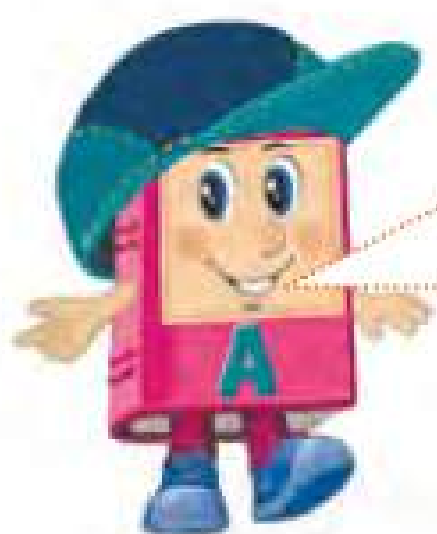
Яка задача не має розв'язку? Чому?

- 4 Учні списували речення. Прочитай, що вийшло в одного з них.

Кожна нація, кожен народ має свої звичаї.

Якої помилки припустився учень? Яке правило переносу слів з рядка в рядок порушив?

Слова можна переносити з рядка в рядок за складами: **зли-ва, те-атр, сой-ка, паль-то**. При цьому не можна розривати:

- буквосполучення **дж, дз**, якщо вони позначають один звук: **хо-джу, гу-дзик**;
- апостроф і знак м'якшення від попередньої букви: **низь-ко, В'яче-слав**;
- буквосполучення **йо, ьо**: **буль-йон, де-ньок**;
- літеру **й** і попередню букву, що позначає голосний звук: **чай-ка, Марій-ка**.

- 5 Перевір себе, чи вмієш ти переносити слова з рядка в рядок. Серед записаних слів знайди ті, що неправильно поділені для переносу.

А-кваріум, па-роплав, гіл-ка, день-ок, чере-паха, кукуруд-за, коло-дязь, са-дівник, ака-демія, віноч-ок.

Запиши слова, правильно поділяючи їх для переносу.

- 6 Зміни й запиши слова за зразком, поділяючи їх для переносу.

(він) лагодить — (я) лаго-джу

(він) водить — ...

(він) ходить — ...

(він) їздить — їж-джу

(він) сидить — ...

(він) заводить — ...

- 7 Розглянь зображення. Запиши їхні назви, поділяючи слова для переносу.

- 8 Оленка з Петриком виконували завдання: поділити слова для переносу з рядка в рядок. Оціни роботу друзів.

Низь-ко на-мисто, зи-ма,
хус-тка, вір-шик, Дніп-ро.

Ни-зько, на-мисто, зи-ма,
ху-стка, вір-шик, Дні-про.

Хто з дітей впорався із завданням? Поясни свою думку.

- 9 Випиши слова, які можна переносити по-різному. Ско-ристайся зразком.

Місто, заметіль, килим, рибка, загадка, аґрус, віте-рець, рум'янець.

Зразок: клі-тка (кліт-ка).

1 Прочитай вірш Ольги Зубер.

Крихітні сніжинки

Крихітні сніжинки
Упали на поріг,
І задзвенів дитячий
Веселий, щирий сміх.

Таке маленьке диво
Знайшли ми у дворі,
І стали враз щасливі
І радісні усі.

Малесенькі сніжинки —
Дарунок — диво з див!
Мабуть, це ельф зимовий
Сніжинки розгубив!

Як ти вважаєш, чому діти зраділи сніжинкам? Вони ж такі крихітні та малесенькі!

Підказка. Можливо, це були перші сніжинки, які сповіщали про початок зими?

Спиши перші чотири рядки. Вертикальною лінією розділи слова для переносу. Постав наголос.

Наголос у словах української мови **вільний** і **рухомий**: може припадати на будь-який склад: **с**о́нечко, кицю́ня, бараба́н. Під час зміни слова може переміщатися з одного складу на інший. Наголошений голосний тоді стає ненаголошеним. Наприклад, **стіна́** — **стіни**, **роса́** — **ро́си**.

- 2 Побудуй складові схеми слів, що називають зображені предмети. Постав наголос.

- 3 Учителька запропонувала учням визначити наголос у словах. Поглянь, як виконали завдання твої друзі — Оленка і Петрик.

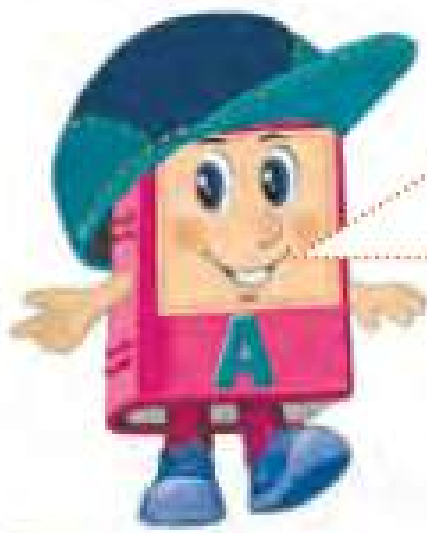

Помі́лка, завда́ння, о́лень,
украї́нський, нові́й,
портфе́ль, ара́хіс.

Алфаві́т, зага́дка, чита́ння,
листопа́д, посере́дині,
воро́та, по́друга.

Визнач, хто виконав завдання правильно. Хто припустився помилки?

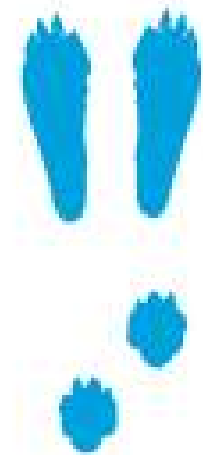
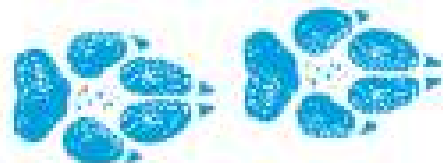
В українській мові є слова, які можна наголошувати по-різному: **алфаві́т** і **алфа́віт**, **по́милка** і **помі́лка**, **апо́строф** і **апостро́ф**, **у́смішка** і **усмі́шка**.

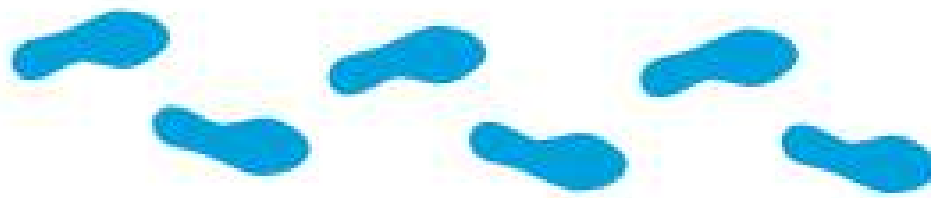
- 4 Прочитай. Підготуйся писати текст під диктовку вчителя.

Настала зима. Випав лапатий сніг. Білою ковдрою вкрив землю. Пухнасті лапи смерек схиляються аж до землі. На снігу видніються звірині і пташині сліди. Ось під стогом протоптав стежку зайчисько. Мабуть, він тут недалеко. А ось слід у слід пройшли вовки.

- Чи доводилося тобі бувати в зимовому лісі й бачити сліди звірів? Розглянь малюнок.

- Чиї сліди схожі на ланцюжок? Чиї — на дворядкову смужку?
- А це чиї сліди, як ти вважаєш?

Ти вже знаєш, що наголос в українській мові **вільний** і **рухомий**. Але є мови, у яких він закріплений за певним складом. Наприклад, у французькій мові завжди наголошується останній склад, у польській — передостанній, а в англійській — перший.

5 Читацький фітнес.

1. Читай уважно!

сон
сом
лис
ліс
кит
кіт
лід
ліс
мак
рак

нора
кора
гора
пора
кінь
тінь
день
пень
син
сир

2. Читай, не поспішай!

лис
листя
гілка
білка
слива
злива
синиця
суниця

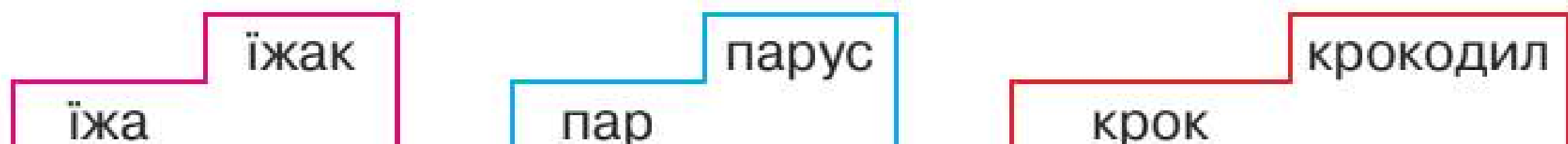
зір
зірка
міст
місто
пар
парк
мак
макарони

3. Потренуйся у швидкому читанні слів.

Лід, слід, буря, буряк, оса, коса, слово, слива, село, весло, віник, півник, сорт, спорт, квасоля, парасоля, мальви, малюнок.

4. Крокуй сходами вгору і читай слова.

5. Спускайся сходами вниз і читай слова.

6. Спробуй зібрати зі складів назви ягід та овочів.

ВУН	ДИ	ПУ	МА
ПЛЯ	КА	БУ	РТО
СУ	НИ	ЛИ	ЦЯ
НА	СТА	НЯ	РЯК

6 Прочитай уривок з казки Сашка Дерманського.

Красуня

Сніжинка була дуже гарна, і Соломійка вирішила забрати її додому.

На витягнутій руці, обережно-обережно, щоб не поламати тонесенькі промінчики, дівчинка понесла сніжинку до хати. Сніжинці, мабуть, сподобалося їхати на Соломійчиній рукавичці, тому вона цупко вчепилася за тоненькі вовняні ворсинки, щоб часом не впасти.

— Мамо, мамо, дивися! — з порога загукала Соломійка, закриваючи за собою хатні двері.

— Що там? — вийшла в коридор мама.

— Ось! — Соломійка простягнула руку зі сніжинкою.

— Що, знову намочила рукавиці? — не дуже вдоволено спитала мама. — Ти таки хочеш застудитися, ге?

— Та ні, у мене тут сніжинка, — пояснила Соломійка. — Глянь, яка гарненька.

Мама придивилася на рукавички уважніше.

— Але... тут нічого немає.

Соломійка піднесла рукавичку ближче до очей, але все, що вона побачила, це кілька крапельок на червоних ворсинках.

— Ой! Моя сніжинка! Де вона?! — ледь не плакала дівчинка.

— Мабуть, розтанула, — пояснила мама. — Ти не журися, все одно ось-ось настане весна, блисне сонечко — тоді взагалі весь сніг розтане. Ну, роздягайся і мерщій чай пити. Я печива напекла.

Мама ніжно погладила доньку по волоссю і пішла на кухню.

— Але ж як? Чому? — не могла заспокоїтися Соломійка. — Навіщо все потане? Це ж несправедливість!

— Це — закон природи! — гукнула з кухні мама. — Чай вже на столі!..

- Чи сподобалася тобі казка?
- Хто є головними героями цієї історії?
- Чому дівчинка засмутилася?
- Як ти вважаєш, чи вдалося Соломійці ще раз побачити свою красуню-сніжинку?

Чи можна створити мультфільм, у якому б розповідалася ця історія? Спробуй у групі розподілити текст на кадри, сценки для того, щоб установити послідовність подій.

Приголосні звуки і букви, що їх позначають.
Дзвінки й глухі приголосні звуки

1 Підготуйся до виразного читання. Прочитай вірш.

Хитрий зуб

Ой, болить у мене зуб,
бо не хоче їсти суп.
А якщо дасте сметани,
вмить боліти перестане.
Володимир Ладижець

1. Знайди в тексті вірша слова, що римуються. Випиши першу пару таких слів. Поряд склади їхні звукові записи. Порівняй звуки. Якими звуками відрізняються ці слова?

Оленка і Петрик показали це так:

зуб

← [з у б]

≠ ≠ = ≠

суп

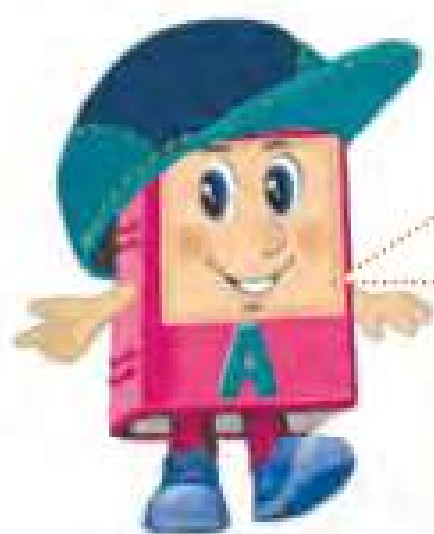

← [с у п]

2. Спробуй «прочитати» запис товаришів. Які запитання ти хочеш поставити дітям щодо умовних позначок?

3. Вимов пошепки слово **зуб** своєму сусідові/своїй сусідці на вухо. Поцікався, що він/вона почув/почула.

Приголосні звуки в українській мові бувають **дзвінкими** й **глухими**. Дзвінкі звуки творяться за участю шуму і голосу. Глухі — тільки за участю шуму. У звуковій схемі дзвінкість приголосних будемо позначати точкою, а глухість — її відсутністю. Наприклад, $\boxed{= \cdot -} \boxed{- \cdot}$ білка.

2 Склади звукові записи пар слів. Порівняй звуки у словах кожної пари.

жити — шити
сірка — зірка

бабка — папка
джин — чин

ґава — кава
твір — двір

- Якими звуками відрізняються слова в кожній парі?
- При вимові яких із цих приголосних звуків ти чуєш голос і шум, а при вимові яких — тільки шум?
- Які з них — дзвінкі, а які — глухі?

Дзвінкі

[б]	[д]	[д']	[з]	[з']	[ж]	[дж]	[дз]	[дз']	[г]	[г']	—
[п]	[т]	[т']	[с]	[с']	[ш]	[ч]	[ц]	[ц']	[х]	[к]	[ф]

Глухі

Зверни увагу на дзвінкі приголосні, які не мають пари!

Дзвінкі

[в]	[л]	[л']	[р]	[р']	[м]	[н]	[н']	[й]
—	—	—	—	—	—	—	—	—

Глухі

3 Прочитай текст.

Усім відомі народні думи. Вони були поширені за часів козаччини.

Думи складали й співали народні співці-кобзарі. Це були старі, сліпі козаки, які втратили зір у боях.

Думи виконували під звуки кобзи.

Нині слова «старі», «старий», «стара», «сліпий», «сліпа», «сліпі» намагаються не використовувати в мовленні. Замість них прийнято говорити «люди похилого віку» та «люди з порушенням зору».

1. Спиши текст.

2. Знайди в першому реченні тексту слова, які містять тільки дзвінкі приголосні звуки. Підкресли ці слова. В останньому реченні знайди слова, які починаються глухим приголосним звуком. Підкресли букви, що їх позначають.

4 Прочитай скоромовку. Навчись її промовляти швидко і правильно.

Бабин біб розцвів у дощ —
Буде бабі біб у борщ.

Які звуки вчить вимовляти ця скоромовка? Якими є звуки [б] і [б'] — дзвінками чи глухими? Парними чи непарними за дзвінкістю-глухістю?

5 Прочитай слова. Правильно вимовляй виділені звуки.

Ши[б]ка, ду[б]ки, ри[б]ка, ка[з]ка, лебі[д]ка, гру[д]ка, ре[д']ка, дя[д']ко, кни[ж]ка, рого[ж]ка, ді[в]ка, Ку[з']ка.

Сформулюй правила вимови дзвінких приголосних звуків перед глухими. Перевір себе.

В українській мові дзвінкі приголосні звуки, парні за дзвінкістю-глухістю, наприкінці слова і складу вимовляються дзвінко: **скар[б]**, **порі[г]**, **ду[б]**, **ка[з]ка**, **ді[ж]ка**.

6 Прочитай текст.

Перша пороша

Підморозило. Тоненький **прозорий** льодок вкрив невеликі озерця, калюжі. Із вечора густі, сірі хмари потемніли й важкими брилами нависли над землею. Мабуть, буде сніг.

Присмерком починають спускатись на землю перші **мохнаті** сніжинки. Спочатку небагато, а потім більше й більше пурхає їх у морозному повітрі, безшумно сідає на зелені мохи, почорніле листя, кудлаті **гілки** ялин. Пухнаста **ковдра** стелиться по землі. А на **ранок** навкруги **чисто**, біло. Ліс сяє кришталем. Ще вчора поля і вигони були сірі, одноманітні, а сьогодні кожна суха травичка, кожна стеблина прибрана у біле мереживо і сріблястий бісер. Перша пороша...

Природа розкрила першу сторінку цікавої книги слідів. Багато історій незабаром запишуть на снігу своїми лапками і хвостами звірі та птахи. Зумій тільки розібратися в усіх крапках і комах на снігу, і ти розгадаєш чимало таємниць із життя тварин.

За Володимиром Пархоменком

Випиши з тексту виділені слова. Побудуй звукові схеми і склади звукові записи. Не забувай у схемах позначати дзвінкість і глухість приголосних звуків.

Тверді й м'які приголосні звуки.

Позначаємо м'якість приголосних на письмі

1 Запиши пари слів. Поділи слова на склади за зразком.

Зяблик — замок, люстра — луки, дятли — дата, ряска — рада, Ніна — нива.

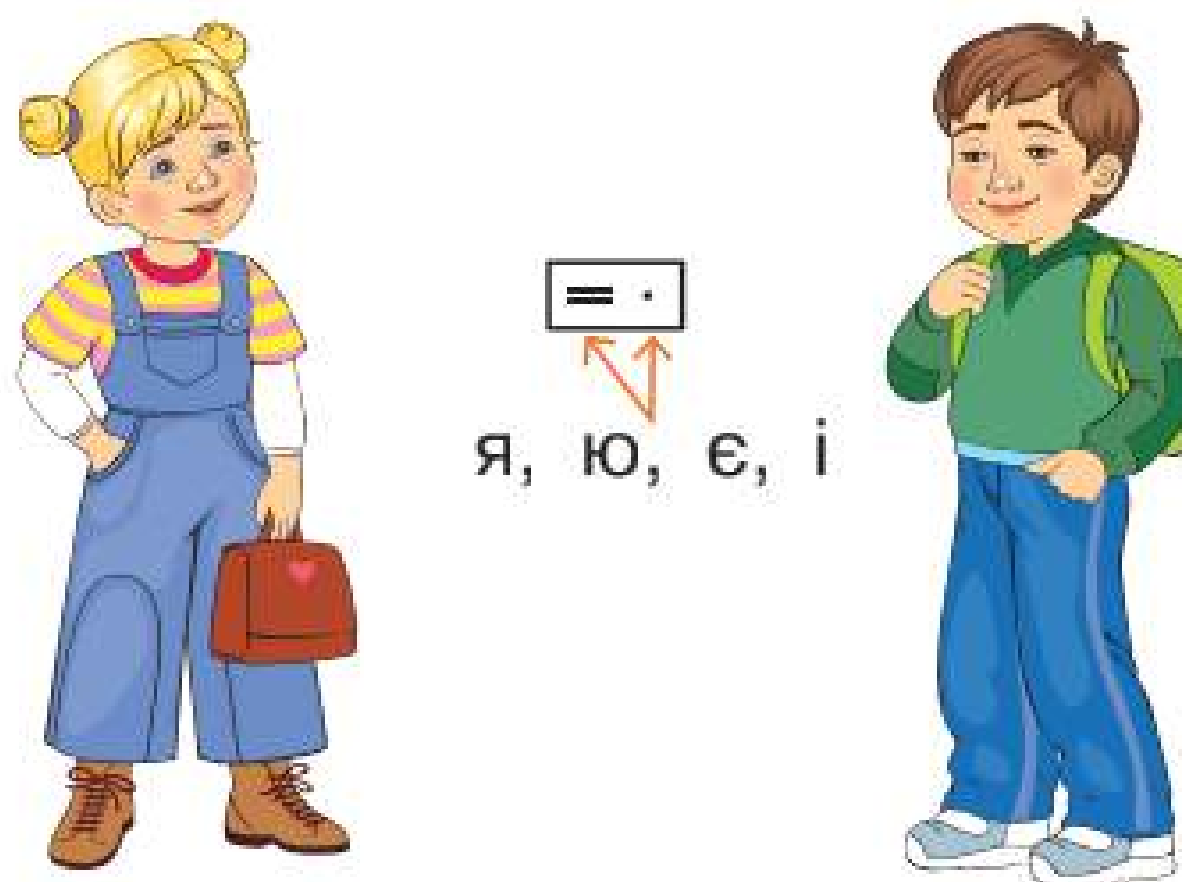
Над першими складами у звукових дужках «запиши» звуки, з яких вони складаються.

[л'у] [лу]

Зразок: люди — луна.

- Якими звуками різняться перші склади? А якими буквами?
- Які букви повідомляють, що попередній приголосний звук — м'який?
- Як це позначити на схемі?

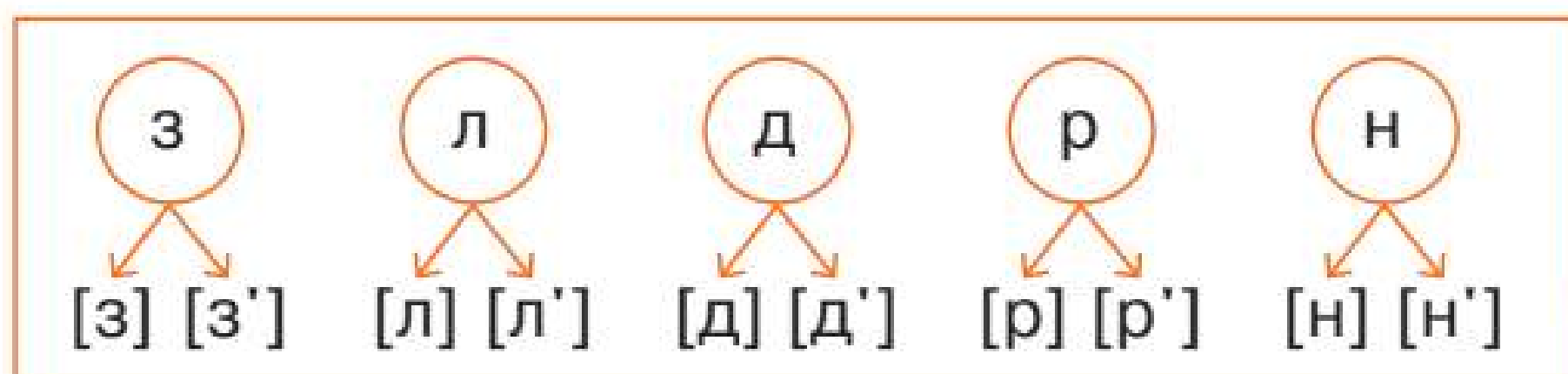
Оленка з Петриком позначили це так:

«Прочитай» їхню схему.

- Чи збігається їхня думка з твоєю? Чи в тебе є свій варіант?
- Які два різні приголосні звуки позначаються тією самою буквою?
- Як показати на схемі роботу букв, що позначають приголосні звуки, парні за твердістю-м'якістю?

Оленка показала це так:

Петрик — так:

«Прочитай» схеми дітей. Поясни, чому хлопчик у своїй схемі поставив три крапки.

2 Прочитай загадку й відгадай її.

Лінивому не розгадять ніколи,
кмітливому на відповідь — хвилинка.
А буде наша загадка така:
три букви, означають те, що й поле.
Додай знак м'якшення — і вже тварина
з родини оленів, струнка й прудка.

Дмитро Білоус

Зроби спочатку звуковий запис відгадки, а потім звуки познач буквами.

В Оленки з Петриком такий запис:

Чи збігається запис дітей з твоїм? Якими звуками відрізняються слова **лан** і **лань**? Якою буквою позначено м'якість звука [н']?

М'якість приголосних звуків на письмі позначається по-різному: або за допомогою букв, що позначають голосні звуки, або за допомогою знака м'якшення.

3 Зміни слова за зразком.

Зразок: пальці — палець.

молодці — ...

олівці — ...

ранці — ...

горобці — ...

стілці — ...

місяці — ...

4 Прочитай. Поміняй речення місцями й запиши розповідь правильно. Пам'ятай про розділові знаки!

У Софійки є маленький песик Річі. У нього були мокрими навіть вуха! Дівчинка вивела його на прогулянку. Була зима, але замість снігу вранці йшов дощ. Песик став брудний. На асфальті утворилися великі калюжі. Він любить бігати та грати. Удома Софійка його помила, витерла рушником, закутала в тепленьку ковдру. Річі подумав, що це такі собі басейни для собак і почав в них купатися.

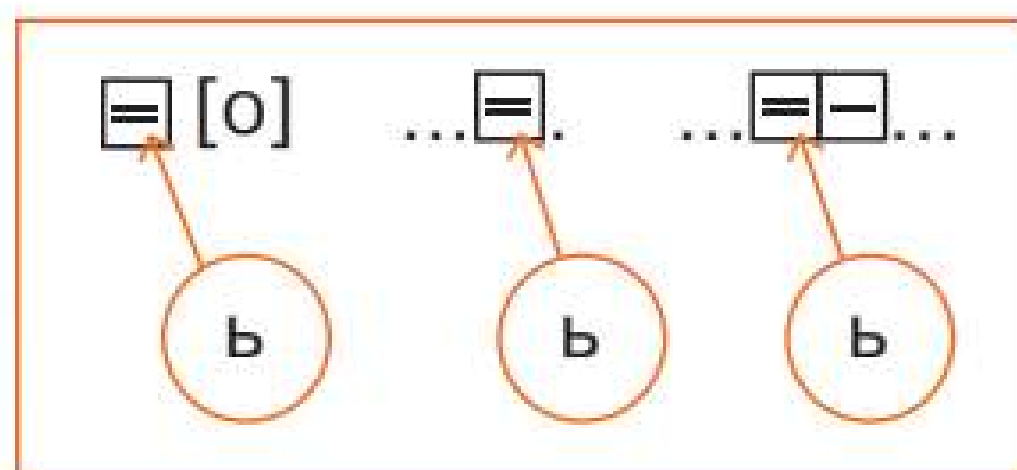

1. Підкресли у своєму тексті слова з м'яким знаком. Сформулюй правила позначення м'якості приголосних звуків на письмі за допомогою букви ь. Перевір себе.

В українській мові м'якість приголосних звуків перед голосним звуком [o], наприкінці слова і складу, перед твердим приголосним позначається за допомогою знака м'якшення.

Оленка і Петрик сформулювали правила і зафіксували їх у вигляді схем:

- льон
- місяць
- ненька

Чи можна скористатися їхніми схемами?

2. Перемалюй схеми в зошит. Під кожною схемою запиши приклади, скориставшись словами для довідки.

Слова для довідки: льотчик, опеньки, сьомий, швець, шпилька, дзьоб, низький, ґедзь, люлька, тьохкати, діяльність, мідь, батько, донька, спільний, міць, молодь, їдальня.

- Яке слово тобі довелося записати одразу в дві групи? Чому?
- У якому слові один приголосний звук позначається трьома буквами? Поясни, чому так буває.

5 Прочитай.

У [за́рост'ах] диких [мал'в] стояла [малéн'ка] хатинка. В ній жила [лисiц'а]. Звали її [мал'в'і́на]. Вона [л'убíла] [шчодн'а́] ходити на гостини...

За Василем Чухлібом

1. Запиши початок казки. Заміни звукові записи буквеними. Звертайся до схем позначення м'якості приголосних звуків на письмі.
2. Перевірте роботи одне одного.
3. Знайди в тексті слова з м'якими приголосними звуками. Поясни, чому їхня м'якість позначена по-різному.

6 Оленка і Петрик писали текст під диктовку вчителя. Прочитай диктант Петрика.

Під лісом ви́гравав на сонці
ставок. Біля ставка ростуть
гiлясті верби. Під вербами
риба́лки з вудками сидять.

Коли друзі обмінялися зошитами, щоб перевірити роботи одне одного, Оленка знайшла у Петрика помилку. Знайди її й ти. Про яке правило забув хлопчик? А ти його пам'ятаєш?

Позначаємо подовжені м'які приголосні звуки на письмі

1 Прочитай вірш.

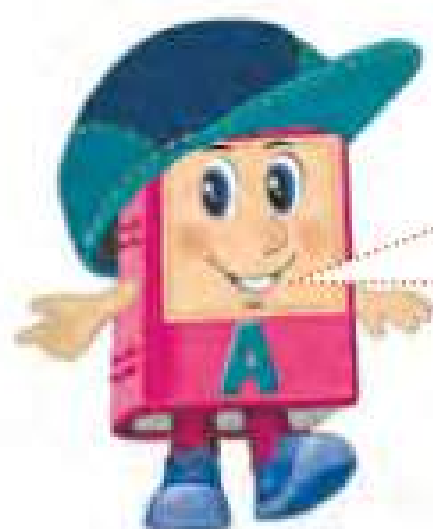
Є такі чудні слова

Є такі чудні слова:
звук один, а ніби два.
В слові звуки ці живуть,
їх подовженими звуть.
Це обличчя і насіння,
бездоріжжя і каміння.
Це життя і майбуття,
Це волосся і взуття.

Алла Свашенко

Знайди у вірші слова з м'якими подовженими приголосними звуками. Випиши ці слова. Зроби висновок, як позначаються такі звуки на письмі.

М'який подовжений приголосний звук на письмі позначається двома буквами, наприклад: [взут':á] — взуття, [обліч':а] — обличчя.

Зверни увагу: подовжений приголосний звук позначається двокрапкою (:).

2 Розглянь малюнки. Зроби три записи слів — назв зображених предметів за зразком.

Зразок:

÷	.	=	.	≐	.
---	---	---	---	---	---

 [нас'ін':а] насіння.

3 Прочитай звукові записи слів.

[бага́т':а], [г'і́л':а́], [вуг'і́л':а], [з'і́л':а], [нас'і́н':а],
[слу́хан':а], [жит':а́], [галу́з':а] [стол'і́т':а].

1. Запиши слова буквами.

2. Наведи приклади слів із подовженими приголосними звуками. Запиши їх.

4 Утвори слова з подовженими приголосними звуками за зразком. Пари слів запиши.

читати — читання

шити — ...

знати — ...

уміти — ...

щебетати — ...

малювати — ...

шелестіти — ...

полоскати — ...

5 Перевір себе, чи знаєш ти народні прислів'я. Продовж кожне з них словом з подовженими приголосними звуками. Запиши прислів'я повністю.

1. Маленька праця краща за велике 2. Є терпіння — буде й 3. Наука для людини — як сонце для 4. Пташка красна своїм пір'ям, а людина — своїм

6 Прочитай текст.

На узліссі ріс розлогий дуб. Під зеленим віттям дуба завжди була тінь. Там відпочивали подорожні. До дуба навідувалися й кабани. Тварини шукали дубове насіння — жолуді.

Випиши з тексту слова з подовженими приголосними звуками, по-різному поділяючи їх для переносу.

Позначаємо на письмі звук [й]

1 Прочитай прислів'я.

1. Вовків боятися — у ліс не ходити. 2. Знає кішка, чие м'ясо з'їла. 3. Шукай діла, як хліба.

1. Спиши прислів'я. Підкресли слова, що містять звук [й]. Оленка знайшла лише одне таке слово — **шукай**. Але Петрик з нею не погодився. А чи погоджуєшся ти?

2. Доведи, що в тексті є інші слова зі звуком [й]: зроби звуковий запис цих слів.

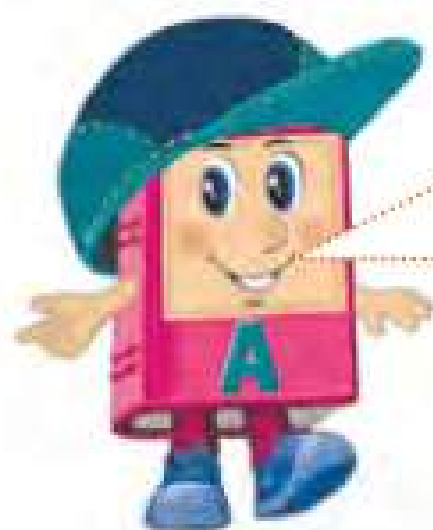
- Як ти вважаєш, чому дівчинка не помітила ці слова?
- У яких буквах «сховався» звук [й]?

3. Покажіть за допомогою схем, що звук [й] на письмі позначається по-різному. Наведіть приклади.

Оленка з Петриком показали це так:

«Прочитайте» схеми Оленки і Петрика. Які схеми ви склали у групі? Чи є розбіжності? З'ясуйте чому.

Звук [й] на письмі позначається по-різному. Це залежить від його позиції в слові. Наприкінці слова і складу, перед звуком [о] звук [й] позначається буквою й. Разом з наступним голосним звуком на початку слова і між голосними — буквами я, ю, є, ї. А після твердого приголосного звука разом з наступним голосним — за допомогою апострофа і букв я, ю, є, ї.

- 2 Прочитай звукові записи слів. Познач звуки буквами, користуючись попередніми схемами.

[згра́йа], [дбайлі́вий], [пйа́тий], [йу́шка], [йорж],
[бойе́ц'], [крайі́на], [мйа́со], [край], [йі́жа], [райо́н].

- 3 Прочитай слова.

Рейка, слов'яни, яблуко, м'яч, яр, їжак, проїзд,
ад'ютант, зграя, бажають, пуп'янок, район, дев'ять.

- Який приголосний звук повторюється в кожному із цих слів?
- Якими буквами він позначений?

Випиши тільки ті слова, у яких звук [й] вимовляється після приголосного звука перед голосним.

- Скільки таких слів виписано у тебе?
- Скільки у сусіда/сусідки по парті? З'ясуйте, хто з вас має рацію.

- 4 Випиши слова зі звуком [й].

Юля, плюс, сарай, ярмарок, об'єкт, пляма, гайка, Єва,
дятли, історія, солов'їний, пляж, плющ.

Оленка виписала 6 слів, Петрик — 7 слів. Скільки слів виписано в тебе? Хто з вас має рацію?

- 5 Прочитай. Як ти вважаєш, чи буває так насправді?

[ку́мкайут'].

[пишча́т'].

[дзи́жча́т'].

[кр'а́чут'].

[т'о́хкайут'].

[ві́йут'].

Упорядкуй запис. Запиши те, що роблять тварини насправді.

Як з'явилася новорічна ялинка?

Легенда

Якось морозного ясного вечора перед Різдвом один відомий німець на ім'я Мартін повертався додому. Дорога проходила через густий ліс. Раптом перед людиною з'явилося чудове видовище: крізь пухнасті гілки однієї з ялин просвічували зірки! Той зимовий пейзаж настільки запам'ятався Мартіну, що він поставив ялинку в себе вдома і прикріпив до неї свічки. Яскраві вогні робили ялинку особливо прекрасною й загадковою і нагадували людині про зірки.

- Звідки був Мартін, який вигадав новорічну ялинку?
- Який пейзаж побачив Мартін у лісі?
- Чим Мартін замінив зірки на своїй ялинці?

7 Прочитай повідомлення учня. Якщо помітиш помилки, виправ їх.

Сніг укрит землю білою ковдрою. Вночі крутила завірюха. Біля підїзду намело великі замети. Нічого їстівного не залишилося для гороб'ячих зграй. Скуйовджені пташки прилетіли до житла людей. Їхнє цвірінькання чути всюди.

- Скількох помилок припустився хлопчик?
- Які правила українського письма йому треба нагадати?

Разом із сусідом/сусідкою по парті складіть для учня словниковий диктант, щоб він запам'ятав правила вживання апострофа.

8 Прослухай текст.

Перини пані Метелиці

Казка-притча

Пані Метелиця живе на високій горі. Влітку ховає вона пухові перини та подушки у скринях на горищі. А коли зимовий холод сковує землю, відчиняє вікно, кладе на підвіконня перину за периною, подушку за подушкою — і щосили вибиває.

Летить з них пух та пір'я — а внизу йде сніг!

Коли взимку довго немає снігу, люди дивляться на гору й кажуть:

— У пані Метелиці багато справ, щось до подушок руки не доходять.

Одного разу влітку гостювали в Метелиці онуки. Бабуся задрімала, а дітлахи дістали з кишені її фартуха ключі та відчинили скрині на горищі. Влаштували бій на подушках: пух і пір'я летіли навсібіч, а в місті під горою повалив густий сніг — просто посеред літнього дня!

— Що стало з пані Метелицею? — запитували люди. — Чи вона з глузду з'їхала? Сніг у липні, таке й у страшному сні не побачиш!

Дісталось ж комусь на горіхи, коли бабця прокинулася.

Відтоді, кажуть, вона ховає ключі так ретельно, що інколи й сама не в змозі їх відшукати! Тому буває — зима вже почалася, а сніг все не йде. Це пані Метелиця не може відчинити скрині й почати вибивання перин.

Юліта Ран

- Поясни вислів: «Дістатися на горіхи».

Чи можна за цим оповіданням зняти мультфільм? Зробіть у групі розкадровку оповідання, щоб встановити послідовність подій.

- 9 Прочитай розповідь Оленки про новорічну ялинку. Перевір, чи все вона написала правильно.

Наша новорічна ялинка струнка і пухнаста. Справжня красуня сяє ліхтариками, яскравими вогнями. Під ялинкою — фігурки казкових героїв. А які іграшки на нашій красуні! Ось два янголи ніби спустилися з неба. Ось скляна японка з віялом. Ось румяне яблуко, смугастий мячик і руденька білочка. Ялинка дарує всій нашій родині чудовий новорічний настрій.

1. Виправ помилки. Яке правило письма треба нагадати дівчинці?
2. Розкажи про свою новорічну ялинку. Якими іграшками ви її зазвичай прикрашаєте? Чи робите якісь іграшки власноруч? Свою розповідь запиши.

- 10 Виразно прочитай уривок з вірша.

Новий рік

Погас учора день,
Заплавав рік старенький,
Сьогодні вже до нас
Сміється молоденький.
Старенького нам жаль,
Та плакати не годиться,
Бо молоденький рік
Почне на нас свариться...

Леонід Глібов

Які гостинці ти любиш отримувати на Новий рік?
Послухай, що розкажуть про це твої однокласники/
однокласниці. Чи однакові у вас уподобання.

- 1 Прочитай. Що розповідає про себе апостроф?

Я такий же, як знак розділовий,
І відомий шкільній дітворі.
Та в словах української мови
Я пишу не внизу, а вгорі.
Спробуй лиш написати ім'я —
Зразу стану потрібним і я.

Дмитро Білоус

Що ж розділяє цей «розділовий знак»? Поясни.

- 2 Запиши прислів'я. Познач виділені звуки буквами. Поясни свій вибір.

1. Ранні пташки росу п[йу]ть, а пізні — слізки [л':у]ть.
2. Здоров[йа] — у[с'о]му голова. 3. Хто добро зробив,
того довіку пам[йа]тай. 4. Книга подібна воді — дорогу
проб[йє] у[с'у]ди.

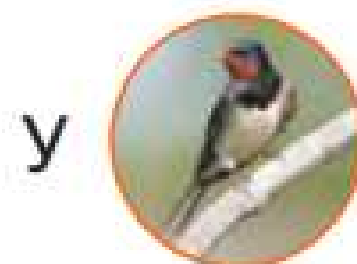
Розкажи, як ти розумієш кожне прислів'я.

- 3 Продовж речення за зразком. Запиши. Поясни вживання апострофа.

у — гороб'ята.

у —

у —

у —

Тарасові солов'ї

Зійди у травні на Тарасову гору. І тебе зачарують співом солов'ї. Бо солов'ї тут особливі.

Це, кажуть, єдине місце в Україні, де живе дванадцять видів солов'їв.

Солов'ї сюди ніби злетілися в гості до Тараса Шевченка. Наспівувати йому, звеселяти його. Як тільки спаде надвечір'я, солов'ї тут змагаються своїм хистом. І кожен соловей витинає свої неповторні колінця, виводить чарівні співанки. З кожного гаю лине своя полум'яна пісня.

І над Тарасовою горою звучить багатоголосий солов'їний хор.

І слухає цю солов'їну хвалу Кобзареві Дніпро, що в'ється в підгір'ї.

Слухає українське широке поле і вся Україна.

Зійди у травні на Тарасову гору. І тебе зачарують співом солов'ї.

Дмитро Чередниченко

- Який настрій викликала в тебе ця розповідь?
- Чи все тобі в ній зрозуміло?
- Що тобі відомо про Тараса Григоровича Шевченка?
А про Тарасову гору?
- Чому вона так називається?
- Де розташована Тарасова гора?

Випиши з тексту слова, у яких звук [й] займає позицію після твердого приголосного звука перед голосним.

Тарасова гора в Каневі вважається однією зі святинь українського народу: тут похований поет і художник Тарас Шевченко. Вона ще називається Чернечою або Монастирською на честь заснованого тут в 11 столітті печерного монастиря.

Тарас Григорович Шевченко дуже любив ці місця і бажав, щоб його поховали десь поблизу. Як і було сказано в заповіті, Тараса Григоровича поховали на Дніпрових кручах.

5 Прочитай литовську народну казку.

Рак і ґава

Литовська народна казка

Літала якимось голодна ґава над озером і впіймала рака. Рак бачить: кепські його справи, і почав ґаву розхвалювати:

— Яка ж ти красуня, ґаво: такого пір'ячка я ні в кого не бачив!

Ґава мовчить, нічого не відповідає, а рак усе вихваляє:

— Може, у тебе і голосок приємний?

Ґава аж мліє від хвальби, поклала рака на камінь і стежить за ним. Згодом рак знову за своє:

— Ти маєш бути царицею всіх птахів!

Ґава тільки:

— Ага!

Рак — шубовсть у воду і поплив, а ґава лишилася ні з чим.

- Чому рак почав вихвалити красу ґави, а не її доброту або сміливість?
- Підготуйся до виразного читання казки.

6 Прочитай китайську народну казку.

Собака та олені

Китайська народна казка

Жив на світі собака. Одного разу пішов він прогулятися й побачив, як біжать олені. Собака зупинився, подивився на них і позаздрих: ті бігали так легко та швидко!

Почав він бігати разом із ними, але щоразу відставав. Тоді собака вирішив обов'язково повчитися в оленів і звернувся до їхнього ватажка:

— Братику оленю, мені так сподобалося, як ви бігаєте. Поясни, будь ласка, в чому ваш секрет? Чи не можна й мені навчитися бігати так само швидко?

Оленеві були приємні слова собаки, але він ніяк не міг вгадати, чим допомогти. Довго думав, а потім сказав:

— О, тепер я розумію, чому ти не можеш бігати швидко! Це через хвіст. Якби його не було, ти бігав би так само добре, як і ми.

Собака поглянув на оленів і побачив, що в них хвостів немає. Він повірив ватажку та й відчепив свій хвіст.

Але собака собакою лишився. Без хвоста бігав анітрохи не швидше, ніж раніше. Тільки тут зрозумів він, як нерозумно сліпо вірити чужим словам: можна й від собак відстати, і до оленів не пристати.

- Над чим спонукає замислитись ця казка?
- Підготуйся до переказу казки.

7 Прочитай українську народну казку.

Рукавичка

Українська народна казка

Ішов дід лісом, а за ним біг собачка, та й загубив дід рукавичку.

Ось біжить мишка, увізла в ту рукавичку та й каже:

— Тут я буду жити!

Коли це жабка плигає та й питає:

— А хто, хто в цій рукавичці?

— Мишка-шкряботушка. А ти хто?

— Жабка-скрекотушка. Пустити й мене!

Ось уже їх двоє. Коли біжить зайчик. Прибіг до рукавички та й питає:

— А хто, хто в цій рукавичці?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка. А ти хто?

— А я зайчик-побігайчик. Пустить і мене!

— Та йди!

Ось уже їх троє.

Коли це біжить лисичка — та до рукавички:

— А хто, хто в рукавичці?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка та зайчик-побігайчик. А ти хто?

— А я лисичка-сестричка. Пустить і мене!

— Та вже йди!

Ось уже їх четверо сидить. Аж суне вовк — та й собі до рукавички, питається:

— А хто, хто в цій рукавичці?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик та лисичка-сестричка. А ти хто?

— Та я вовчик-братик. Пустить і мене!

— Та вже йди!

Уліз і той. Уже їх п'ятеро.

Де не взявся — біжить кабан.

— Хро-хро-хро! А хто, хто в цій рукавичці?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик, лисичка-сестричка та вовчик-братик. А ти хто?

— Хро-хро-хро! А я кабан-іклан. Пустіть і мене!

— Оце лихо! Хто не набреде — та все в рукавичку! Куди ж ти тут улізеш?

— Та вже влізу, — пустіть!

— Та що вже з тобою робити, — йди!

Уліз і той. Уже їх шестеро, уже так їм тісно, що й нікуди. Коли це тріщать кущі, вилазить ведмідь — та й собі до рукавички, реве й питається:

— А хто, хто в цій рукавичці?

— Мишка-шкряботушка, жабка-скрекотушка, зайчик-побігайчик, лисичка-сестричка, вовчик-братик та кабан-іклан. А ти хто?

— Гу-гу-гу! Як вас багато! А я ведмідь-набрід. Пустіть і мене!

— Куди ми тебе пустимо, коли й так тісно?

— Та якось будемо.

— Та вже йди, тільки скраєчку! Уліз і ведмідь, — семеро стало...

- Чи відомо тобі, чим завершилися ця казка?
- Чому всі звірі — і маленькі, і великі — змогли вміститися в рукавичці?

Підготуйся до читання казки в особах і до її театралізації. Які ще українські народні казки ти знаєш?

В Україні мешкають люди різних народів і національностей. Дізнатися про особливості їхнього життя, їхні традиції та вподобання можна через народні казки. Дівчатка та хлопчики! Читайте казки народів світу!

Народні символи України

Сільська ластівка

Мальви

Польовий жайворонок

Калина

Бджоли у вулику

Верба

Лелека

Робоча мураха

Дніпрові кручі

Волошки в житі

Карпатські гори

Соловейко

Барвінок

Дуб

Соняшники

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

2 КЛАС. ЧАСТИНА 1

Особливості підручника:

- сучасний дизайн і доступний стиль викладу навчального матеріалу
- інтеграція навчальних предметів «Українська мова» та «Читання»
- формування ключових та предметних компетентностей
- наповнення інформацією українознавчого характеру
- оптимальна система тренувальних, творчих, пізнавальних та дослідницьких завдань

Інтерактивний електронний додаток містить:

- інтерактивні завдання до кожної теми
- теоретичний матеріал
- підсумкові роботи до кожного розділу
- навчальні відеоролики
- пазли, лабіринти, розмальовки
- логічні завдання

Інтерактивний
електронний додаток
до підручника
доступний за QR-кодом
або посиланням
rnk.com.ua/109896